

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**PRÁCE S KLASICKOU POHÁDKOU METODAMI DRAMATICKÉ
VÝCHOVY PRO 1. TŘÍDU ZÁKLADNÍ ŠKOLY V NÁVAZNOSTI NA
PŘEDMĚT ČLOVĚK A JEHO SVĚT**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Magda Filipová

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: MgA. Černíková Marie, Ph.D.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 30. 6. 2021.

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce MgA. Marii Černíkové, Ph.D. za podnětné a cenné rady a za velkou trpělivost při konzultacích poskytnutých ke zpracování této práce.

Obsah	
Seznam zkratk:	5
Úvod	6
Teoretická část	7
Charakteristika raného školního věku	7
Poznávací procesy v raném školním věku	8
Lidová pohádka	9
Historie lidových pohádek	9
Typické znaky lidových pohádek	10
Pohádka v četbě dětí	11
Proč pracovat právě s klasickou pohádkou	11
Perníková chaloupka	12
Dramatická výchova	15
Dramatická výchova jako vyučovací předmět	15
Metody dramatické výchovy	15
Cíle dramatické výchovy	17
Člověk a jeho svět	18
Charakteristika předmětu Člověk a jeho svět	18
Mezipředmětové vztahy předmětu Člověk a jeho svět	19
Cíle předmětu Člověk a jeho svět	20
Třídní klima a kolektiv	21
Praktická část	23
Charakteristika třídy	23
Cíle lekcí a osvojované učivo	24
Přípravná fáze přípravy lekcí DV	26
Východisko lekcí DV	26
Prvotní zkušenosti s plánováním a realizací lekcí DV	27
Realizace lekcí metodami DV v návaznosti na předmět Člověk a jeho svět	33
Závěr	54
Resumé	55
Seznam literatury	56
Seznam příloh	58
Přílohy	59

Seznam zkratk:

RVP ZV – rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

DV – dramatická výchova

Úvod

Tématem této diplomové práce je práce s klasickou pohádkou v první třídě základní školy metodami dramatické výchovy. Pro tuto práci byla zvolena pohádka Jeníček a Mařenka.

Lidové pohádky jsou literárním žánrem pro děti a mládež. Jejich prostřednictvím se učíme rozlišovat dobro a zlo, vidíme v nich hrdiny s dobrým charakterem, kteří jsou nám příkladem, a zároveň se v nich objevují záporné postavy, které se pomocí různých, někdy i magických prostředků snaží dobré úmysly hrdinů překazit. Naštěstí je pro klasické pohádky typické to, že dobro zvítězí nad zlem a zlo je exemplárně potrestáno. Samozřejmě víme, že tak tomu v každodenním životě není, ale pohádky jsou tu i proto, aby nám dodaly odvahu jednat správně.

Záměrem této práce bylo klasickou pohádku prolnout s předmětem Člověk a jeho svět, protože mimo jiné patří mezi jeho cíle vedení žáků k tolerantnímu chování, uplatňování pravidel vzájemného soužití, samostatnému a sebevědomému vystupování, utváření ohleduplného vztahu k přírodě a přirozenému vyjadřování pozitivních citů ve vztahu k sobě i svému okolí (cíle dostupné v RVP ZV, 2021, s. 45).

Teoretická část práce ozřejmuje pojmový aparát pro experiment popsany v praktické části. Zabývá se problematikou mladšího školního věku, klasickou pohádkou, prolnutím dramatické výchovy a vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, využitím jako vyučovací předmět.

V praktické části této práce je popsána konkrétní příprava a realizace lekcí dramatické výchovy na základní škole. Záměrem tohoto experimentu bylo naplánovat jednotlivé lekce tak aby naplňovaly cíle jak pro předmět Dramatickou výchovu, tak pro Člověk a jeho svět.

Hlavním záměrem této práce bylo provést žáky pohádkou, kterou většina dětí zná, metodami dramatické výchovy tak, aby se děti s postavami co nejvíce sžily a aby tím, že s postavami zažijí dobrodružství, strach i radost, nahlédly na své starosti i problémy ve školním kolektivu a dokázaly najít správná řešení. Z toho důvodu byla zvolena právě lidová pohádka, která v sobě nese mravní principy, které jsou pro děti mladšího školního věku srozumitelné.

Teoretická část

Charakteristika raného školního věku

Tato kapitola se zabývá problematikou raného školního věku. Jejím záměrem je nastínit psychologické procesy, které se odehrávají v životech žáků po nástupu do 1. třídy základní školy.

Nástup do školní instituce velmi ovlivňuje rozvoj dětské osobnosti. Ve škole dítě získává nové zkušenosti a socializuje se. Škola rozvíjí schopnosti a dovednosti dítěte směrem, který je požadován ve společnosti. Instituce školy se dítěti jeví jako velmi mocná, musí respektovat její rozhodnutí a stejně tak i jeho rodiče. Proto selhání ve škole často vede k zápornému sebehodnocení žáka, naopak úspěchy ve škole vedou ke kladnému sebehodnocení a zároveň předurčují dobrý základ pro profesní volby. V neposlední řadě je nástup do školy vnímán jako fáze v procesu osamostatňování jedince, dítě už není tolik závislé na rodině, vliv rodiny je nahrazován vlivem jiných sociálních skupin a společnosti, nadále však rodina zůstává nejdůležitějším faktorem v socializačním procesu (Vágnerová, 2000, s. 148).

Školní věk, tj. období základní školy, lze podle Vágnerové rozdělit na tři dílčí fáze:

*„a) **Raný školní věk** trvá od nástupu do školy, tj. přibližně od 6-7 let do 8 až 9 let. Je charakteristický změnou životní situace a různými vývojovými změnami, které se projevují především ve vztahu ke škole.*

*b) **Střední školní věk** trvá od 8-9 let do 11-12 let, tj. do doby, kdy dítě přechází na 2. stupeň základní školy a začíná dospívat. V průběhu této fáze dochází k mnoha změnám, které jsou podmíněny nejen sociálně, ale i biologicky. Lze je považovat za přípravu na dobu dospívání.*

*c) **Starší školní věk** navazuje na období středního školního věku a trvá do ukončení základní školy, to znamená přibližně do 15 let. Toto období bývá označováno jako pubescence“ (Vágnerová, 2000, s. 148).*

Je samozřejmé, že ve vývoji dětské osobnosti existují určité individuální rozdíly. Toto dělení dle Vágnerové (2000) má spíše modální charakter.

Poznávací procesy v raném školním věku

Ve fázi raného školního věku začínají podle Vágnerové (2000) v myšlení dětí nastávat změny, které jsou spojené s podmíněným vývojem psychiky. Tyto změny umožňují jedinci naplňovat nároky učiva, škola pak tyto rozumové schopnosti rozvíjí. Způsob myšlení, typický pro mladší školní věk, je ve fázi konkrétních logických operací. Konkrétní logické myšlení se vyznačuje tím, že jsou při něm respektovány základní zákony logiky a konkrétní realita.

Toto myšlení u dětí je charakteristické tím, že operuje s konkrétními jevy. Děti často vycházejí ze své zkušenosti, ať už jde o vnímání vztahů nebo činností. V prvních letech školní docházky je pro učení velmi přínosné takové poznávání, při kterém si mohou výklad učitele nějak ověřit v praxi a samy vyzkoušet. Jejich myšlení se totiž váže na konkrétní zkušenost s živými i neživými objekty. Velký pokrok u školních dětí nastává, když začnou uvažovat logicky, jejich myšlení se tím stává objektivnější. Tento pokrok je ovšem velmi ovlivněn učením, není jen projevem dospívání dětí (Vágnerová, 2000, s. 148-149).

Lidová pohádka

Historie lidových pohádek

Lidové pohádky mají pramen v ústní lidové slovesnosti, jejich původní autor je tedy neznámý. Byly předávány pouze ústně jako vyprávěné příběhy. Až koncem 18. století a na počátku 19. století se příběhy přenášely do literatury. Nicméně části pohádek, přísloví, pověry a pranostiky byly zapisovány již do středověké literatury (Sirovátka, 1998, s. 97).

Pohádky byly původně neintencionální, nebyly tedy určeny pro děti, ale pro dospělé. Častým motivem pohádek byla brutalita a erotika, byly napínavé a strašidelné. Dětem se vypravovaly krátké pohádky – humorky a alegorické pohádky se zvířecími protagonisty, a většinou měly výchovný motiv.

Do 18. století byly jediné knihy vydávané pro dětské čtenáře čítanky a slabikáře a většinou obsahovaly mravní poučení. Ve druhé polovině 18. století, tedy v době osvícenství, začaly vznikat knihy, které kromě mravních pouček obsahovaly krátké příběhy, pohádky nebo jiné folklorní žánry. Vznikaly knihy poučné a encyklopedické. Všechny knihy pro děti měly v té době výchovný a vzdělávací charakter. Zároveň to ale byla doba, kdy se do dětské literatury začaly přepracovávat díla z literatury pro dospělé. První evropská sbírka lidových pohádek vznikla v Německu, sepsali ji bratři Grimmové na základě ústní lidové tradice a vyšla roku 1812 pod názvem *Kinder und Hausmärchen* (Pohádky bratří Grimmů) (Geničová, 1984, s. 18-19).

Dále Geničová (1984) uvádí, že, lidová slovesnost ani ve druhé polovině 18. století nevyumizela, stále se vyprávěly romanticko-fantastické příběhy, příběhy o rytířích a jiných hrdinných postavách.

Asi největší rozmach literatury pro děti a mládež nastal v 19. století, kdy na základě lidové pohádky vznikl žánr pohádky autorské, také se utvářely žánry prózy o dětech, historické romány apod.

Typické znaky lidových pohádek

Hlavní principy v lidové pohádce

Pohádka je odtržená od reality světa, vystupují v ní nadpřirozené bytosti, které ovládají kouzla. Je v ní vždy zřetelně odděleno dobro a zlo, přičemž zlo je na konci pohádky exemplárně potrestáno. Postavy i jejich vlastnosti jsou zjednodušeny. Často se v pohádkách objevují absolutní protiklady: dobro – zlo, moudrost – hloupost, život – smrt... (Richter, 2004, s. 23-24).

Dle Richtera existují tato tři světonázorová východiska stojící u vzniku pohádek:

- *„animismus – chápání přírody jako souhrnu živých bytostí, komunikujících mezi sebou i s člověkem a zasahujících do lidského osudu*
- *manismus – víra v spojení duší zemřelých s pozůstalými, v to, že i mrtví předkové zasahují do života živých, buď v dobrém, nebo ve zlém*
- *víra v kouzelnou moc slova, jež dovede druhého proměnit ve zvíře, strom nebo kámen, a jímž lze pomocí zařikávání dosáhnout kýženého výsledku; dané slovo je závazné a platí i pro nadpřirozené bytosti.“* (Richter, 2004, s. 23).

Děj

Začátek pohádky obvykle začíná úvodní formulí, po které je nastolen problém. V pohádce se z děje odvozuje popis postav i prostředí, je tedy určujícím faktorem. Stejně jako vše v lidové pohádce má i děj modelový charakter. Pohádka je výrazně dějová, dějová linie jde podle chronologické posloupnosti. Děj se odehrává ve fyzických činech, díky tomu má příběh rychlý spád (Richter, 2004, s. 27-28).

Časoprostor

Místo i čas bývá v pohádkách velmi neurčitý. Děj se odehrává kdesi, v daleké minulosti. Častým prvkem je motiv cesty, na kterou se hrdina vydává, ale není přesně určeno odkud, kam a na jakou vzdálenost. V pohádce často bývají zmíněny jen časové úseky, které jsou pro děj důležité, některá období jsou prostě vypuštěna, přesto děj postupuje chronologicky (Richter, 2004, s. 28-29).

Postavy

Pohádkové postavy nabízejí dětem odraz toho, co se odehrává v jejich nitru. Charakter postav je většinou schematizován do jedné vlastnosti. Děti mají možnost s postavami

sympatizovat, ztotožnit se, prožít lásku nebo do nich promítnout své ničivé přání, dle jejich momentální potřeby (Bettelheim, 2017).

„Jednotlivé typy postav, respektive jejich funkce, se opakují od pohádky k pohádce. Dle Proppovy formální analýzy jde vlastně o kombinaci neměnných stabilních prvků – sedmi hlavních figur (hrdina, pomocník, dárce, odesílatel, protivník-škůdce, princezna, král), a jejich jedenatřiceti funkcí (Richter, 2004, s. 30).“

Pohádka v četbě dětí

„Pohádka ve folkloristicky ryzím tvaru se do rukou dětského čtenáře prakticky nedostává. Všechny původní lidové texty musí být z různých důvodů, jazykových, uměleckých či výchovných, pro dítě upraveny, dříve než jsou publikovány. A jiné pohádky, kromě publikovaných, dnešní evropské dítě nezná.“ (Geničová, 1984, s. 23)

Původní lidové pohádky jsou pro dětské čtenáře nevhodné, protože v nich dominují motivy brutality a erotiky, jak bylo nastíněno v kapitole o historii lidových pohádek.

Dle Geničové (1984) se ve folkloristice ustálilo dělení lidové pohádky na zvířecí, kouzelnou a novelistickou, jejíž odnoží je pohádka anekdotická neboli žertovná. K nim se ještě řadí i tzv. pověrečná povídka

Geničová (1984) dále uvádí, že zvířecí pohádka je pokládána za nejstarší, u zvířecí pohádky se dále vyvinul podtyp pohádky pěstounské, ze které zjednodušením vznikla pohádka didaktická. Později do oblasti slovesné tvorby přišla pohádka kouzelná. Novelistická pohádka je nejmladší.

Proč pracovat právě s klasickou pohádkou

Představa dětství bez pohádek je pro nás naštěstí velmi vzdálená. Ve všech světových kulturách jsou dětem pohádky vyprávěny. Ve světě pohádek je velice důležitá síla představivosti, která je dětem vlastní. Na rozdíl od některých dospělých, kteří svým kritickým postojem k pohádkám dávají najevo, že jim cosi chybí (Černoušek, 1990, s. 5-6).

Děti potřebují kvalitní literaturu, ze které mohou čerpat poučení a morální hodnoty. Tyto hodnoty jsou v klasických pohádkách zastoupeny a jejich prostřednictvím jsou děti vedeny k odhalování vlastní identity.

Důvodem, proč byla zvolena práce s klasickou pohádkou je její schopnost poukazovat na mravní hodnoty, které by měly být u žáků budovány a ukotvovány, i ten, že je v RVP ZV (2021) zařazena do obsahu učiva v rámci předmětu Český jazyk a literatura.

Mravní hodnoty pohádky

„Jedním z nejvýznačnějších a nejzřetelnějších rysů lidových pohádek je jejich vysoká mravní hodnota. Pohádka je nejlepším svědectvím mravních zásad, jež řídily život toho, kdo tento slovesný druh vlastnil. Právě studium primitivů nám ukázalo, že člověk je od přírody nadán hlubokým smyslem pro mravnost a že teprve civilizace přes všechny velké klady přinesla do jeho života mravní chaos a nepořádek“ (Lužík, 1944, s. 20).

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, je v pohádkách zřetelně odděleno dobro od zla. Kontrasty dobra a zla v pohádce napomáhají dětem snadněji porozumět mravním hodnotám. Děti mají možnost ztotožnit se s kladnými hrdiny. Postavy v pohádkách jsou nekomplikované, často se omezují jen do jedné vlastnosti, což dětem pomáhá se v mravních hodnotách orientovat. Konce pohádek, kdy je zlo potrestáno a dobro vítězí, jsou pro děti obrazem základního lidského kodexu, kdy přestupek v konečném důsledku znamená trest. (Staňková, 2003, s. 19).

Perníková chaloupka

„Příběh o dvou dětech a sourozenecké solidaritě“ (Černoušek, 1990, s. 71).

Tento známý příběh má dle Černouška (1990) několik významových rovin. Perníková chaloupka je příběh o silných a pozitivních vazbách mezi sourozenci, které se ještě umocňují nedobrymi okolnostmi, do kterých jsou Jeníček a Mařenka zavlčeni.

Na začátku pohádky si velmi chudí rodiče položí dnes nepředstavitelnou otázku, mohou-li uživit své dvě děti. Ačkoliv byli zřejmě opravdu velmi chudí, je neomluvitelné, jak sobecky a nemilosrdně se zachovali. Po matčině nátlaku totiž rodiče zavedli své dvě děti do lesa, kde je zanechali samotné. Sourozenci v lese naleznou perníkovou chaloupku. Tato chaloupka je úplným protikladem k domovu, ve kterém děti vyrůstaly, jelikož překypuje jídlem. V této pohádkové symbolice je výstižně znázorněno kouzelné odstranění neustálého strachu z hladovění (Černoušek, 1990, s. 71-72).

Postavy v pohádce Perníková chaloupka

Ježibaba – Dle Proppa (2008) je v roli škůdce.

„Ježibaba je pokračováním folklórních bohyň, představující ničící, pohlcující, destruktivní aspekty matky země. Je to zhmotnění ničivých archaických bohyň z éry dávnověků, které musely být živeny mladou krví, aby se nedostavila nějaká hrůzná pohroma. Ježibaba v pohádkách je dětským vydáním uvedených destruktivních aspektů mateřského principu, ženskosti vůbec. Ježibaba je dětem srozumitelná, protože představuje obavu a hrozbu života. Ježibaba nejen otravuje povětrí a kuje pikle a léčky, ježibaba dovede být natolik působivá, že se může stát všudypřítomnou, přesně jako démoni, kteří v personifikacích zla cíhají na chybné kroky člověka a připravují mu pasti a nástrahy zla. Ježibaba je tou negativní, pohlcující stránkou ženského principu vůbec a mateřství zvlášť“ (Černoušek, 1990, s. 82).

Macecha – Dle Proppa (2008) představuje postava macechy škůdce. Přiměje hodného otce k tomu, aby odvedl děti do lesa a tam je zanechal. Je ztělesněním zla, protikladem k představě milující matky. Macecha je nakonec potrestána smrtí, stejným trestem, jaký zamýšlela pro děti.

Otec – Otec je dle Proppa (2008) v roli odesílatele. Je kladnou postavou, která je donucena zlem (macechou) odvézt děti do lesa.

Sourozenci – Jeníček s Mařenkou jsou dle Proppa (2008) v roli hrdinů, tyto postavy prochází transformací. Osamostatňují se a učí se kooperovat.

Psychologický rozbor pohádky Perníková chaloupka

(dle Lucie Staňkové 2003)

Začátek pohádky je realistický. Rodina se dvěma dětmi je tak chudá, že si rodiče nemohou dovolit sourozence žít. Selhávají zde základní rodičovské hodnoty, rodiče jednají sobecky. Rodiče své děti zanechávají samotné a hladové v temném lese. Tato situace je metaforou k úzkosti hladovějícího kojence, dočasně opuštěného v noci v postýlce. Obrazem opuštění je zde právě temný les, protože dětské vnímání lesa je magické a opuštění v něm by pro děti v Evropě bylo velmi traumatické.

Děti se snaží dostat domů za použití jakýchkoliv prostředků, jelikož své rodiče potřebují. Poprvé se jim to vydaří, napodruhé jejich zoufalý pokus nevyjde a děti v lese objeví perníkovou chaloupku.

Perníková chaloupka pro děti představuje nejprimitivnější uspokojení potřeb. Chaloupka jako dům zde může symbolizovat mateřské tělo, které dětem poskytne ochranu a zabezpečení, je symbolem toho, čeho se dětem doma nedostávalo.

Regresivní chování dětí je přerušeno vstupem ježibaby, která se nejdříve tichým hlasem ptá, co děti dělají. Tento šepot symbolizuje dětské svědomí. Když děti nereagují na tichý hlas (hlas jejich svědomí), ježibaba děti chytne, aby si je vykrmila a snědla. Záporné postavy pro tento příběh jsou ženy – ježibaba a macecha, jsou symbolem zlé stránky mateřství.

Na cestě ke svobodě se děti musejí naučit plánovat, kooperovat a odpoutat se od ničivé potřeby primitivního jezení. Šťastný konec pohádky dětem ukazuje, že se životní situace řeší snadněji, když problémy a strachy překonáváme ve spolupráci s někým.

Hlavním poselstvím této pohádky tedy je, že život v chudobě může být stejně duševně mrzačící jako život v přebytku, a že odpoutáním se od nezdravé závislosti na rodičích můžeme nalézt hodnotnou podporu od vrstevníků (Staňková, 2003).

Dramatická výchova

Dramatická výchova jako vyučovací předmět

Dle Machkové (2007) se dramatická výchova může uplatňovat ve třech základních formách:

„a) jako zájmová činnost,

b) jako vyučovací předmět nebo

c) jako učební metoda“ (Machková, 2007 s. 191)

Dramatická výchova jako vyučovací předmět se dle Machkové (2007) zařazuje do výuky na 1. i 2. stupni základní školy. Jde o předmět estetickovýchovný a osobnostně sociální, jeho zařazení do rozvrhu není povinné, jelikož je doplňujícím vzdělávacím oborem.

Dále Machková uvádí, že pokud se s výukou dramatické výchovy začíná již od 1. ročníku ZŠ, je předmět přirozeně přijímán, děti snadno vstupují do symbolické hry a snadno se nadchnou pro dramatické aktivity. Funkce dramatické výchovy je mimo jiné socializační, jelikož je prostředkem pro začleňování handicapovaných žáků.

Výhodné je, když výuku dramatické výchovy vede třídní učitel, protože nejlépe zná přednosti i problémy svých žáků. Zároveň má možnost provázat hodiny dramatické výchovy s ostatními vyučovacími předměty (Machková, 2007, s. 199).

Metody dramatické výchovy

„Dramatické metody uplatněné ve výuce jiných předmětů nebo ve výchově a vzdělávání v širším slova smyslu mohou existovat jako relativní učební celky, v nichž se uplatňují výhradně či převážně dramatické metody, jak tomu bývá zejména ve výuce humanitních předmětů na vyšších stupních škol (odborné vyučování), nebo se mohou uplatňovat v kombinaci s jinými předměty a metodami ve vzájemně vyvážených proporcích (zejména s výtvarnou, hudební, literární a pohybovou výchovou, ale i s jinými oblastmi vyučování, jako je vlastivěda, prvouka, jazykové vyučování apod.)“ (Machková, 2007, s. 191).

Metody dramatické výchovy u žáků rozvíjejí jejich osobnost a komunikační dovednosti. Dramatická výchova může být, kromě zájmové činnosti nebo vyučovacího předmětu, právě metodou výuky různých školních předmětů (Machková, 2007, s. 191).

Základní třídění metod dle Valenty:

„A.

1. *Metoda (ú)plné hry*

B.

2. *Metody pantomimicko-pohybové*

3. *Metody verbálně zvukové*

C.

4. *Metody graficko-písemné*

5. *Metody materiálově-věcné“ (Valenta, 1997, s. 79)*

Metoda plné hry je zde dle Valenty (1997) vyčleněna jako základní metoda prvního řádu a neměla by ve výuce dramatické výchovy chybět. Je založena na modelování reality života, využívá se při ní všech aktivit ze skupin 1-5. „*Taková hra je samozřejmě základním nositelem divadelně-dramatického sdělení, patří ke schopnosti hrát v životě, v níž má antropologické kořeny i divadlo a drama, a odtud ji dramatická výchova bere jako svůj hlavní prostředek“ (Valenta, 1997, s. 79).*

Metody pantomimicko-pohybové a verbálně zvukové patří do základních metod a technik druhého řádu, to ale neznamená, že jsou méně důležité. Druhořadost značí pouze to, že je zde využívána neúplná komunikační aktivita. Metody pantomimicko-písemné a materiálově-věcné jsou doplňující a podporující k metodám základním. Nejsou svou podstatou typické pro drama, jelikož se v nich nepracuje prvotně tělem a hlasem k modelování jiné reality (Valenta, 1997, s. 79-80).

Cíle dramatické výchovy

Cíle DV můžeme dle Valenty (1999) konkretizovat z hlediska výchovného, vzdělávacího nebo ve vztahu k sobě samé. Z hlediska výchovného je za cíl rozvíjet u žáků oblasti individuálně psychickou, sociální, etickou a uměleckou.

„Z hlediska vzdělávacího:

V předmětech, kde je drama užito jako metoda, rozvíjet

- *Soubory znalostí vázaných k danému předmětu*
- *Odborné myšlení ve vztahu k předmětu, včetně řešení problémů*
- *Specifické dovednosti*

V dramatické výchově rozvíjet

- *Soubory potřebných znalostí vázaných k výše uvedeným cílům ve všech oblastech:*
 - *Psychologické*
 - *Sociologické*
 - *Etické*
 - *Znalosti estetické, o dramatu a o divadle“ (zkráceno, Valenta, 1999 s. 34-35)*

Ze specifického hlediska ve vztahu k sobě samé dále uvádí Valenta (1999) v DV cíle týkající se znalostí, porozumění a postojů k dramatické výchově.

Člověk a jeho svět

Charakteristika předmětu Člověk a jeho svět

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, bezpečí a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Svým široce pojatým syntetickým (integrovaným) obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni (RVP ZV, 2021, s. 44).

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět je dle RVP ZV (2021) členěn do pěti tematických okruhů:

- Místo, kde žijeme
- Lidé kolem nás
- Lidé a čas
- Rozmanitost přírody
- Člověk a jeho zdraví

Propojováním těchto okruhů se vytváří rozmanité podoby vyučovacích předmětů a jejich obsahu.

Tato diplomová práce je nejvíce ze všech tematických okruhů vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět provázána s okruhem *Lidé kolem nás*. V tomto okruhu si žáci osvojují zásady vhodného chování ve společnosti. Upevňují si znalosti o důležitosti vzájemné spolupráce, tolerance a rovnoprávnosti. Seznamují se se světem financí, s lidskými právy a s kulturou, kterou lidé vytvářejí. Hlavním cílem tohoto okruhu je vytvořit u žáků prvotní poznatky a dovednosti občana demokratického státu (RVP ZV, 2021, s. 44).

Tato práce se dále dotýká tematického okruhu *Rozmanitost přírody*. V tomto tematickém okruhu se žáci seznamují s rozmanitostí živé i neživé přírody v České republice. Žáci by si měli postupně uvědomovat, že Země a život na ní představuje jeden celek, zároveň by měli chápat Zemi jako planetu Sluneční soustavy. Při pozorování krajiny si žáci všímají vlivu lidské činnosti, učí se najít možnosti ochrany přírody. Tento okruh nastiňuje dětem

křehkost ekosystémů, které může člověk svou činností lehce narušit, ale těžko obnovit (RVP ZV, 2010, s. 45).

Na základních školách je možné ze vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět vytvořit několik variant školních předmětů.

„Je možné tradičně vytvářet jeden předmět v 1.–3. ročníku (tj. přiřazovat očekávaným výstupům pro 1. období vhodné učivo vybrané z jednotlivých tematických okruhů) a dva předměty ve 4. a 5. ročníku (tj. tematické okruhy 1, 2 a 3 využít jako základ pro Vlastivědu a okruhy 4 a 5 pro Přírodovědu), je však možné vytvářet jen jeden předmět i ve 4. a 5. ročníku nebo jeden souvislý předmět od 1. do 5. ročníku. Není nutné se vždy striktně držet tematických okruhů, podle potřeby je lze různě strukturovat, propojovat učivo a přiřazovat ho k očekávaným výstupům“ (RVP ZV, 2021, s. 44).

Tím tedy dle RVP (2021) mohou vzniknout tyto varianty:

- 1.-3. ročník předmět Prvouka, 4.-5. ročník dva předměty Vlastivěda a Přírodověda
- 1.-3. ročník předmět Člověk a jeho svět, 4.-5. ročník dva předměty Vlastivěda a Přírodověda
- 1.-5. ročník předmět Člověk a jeho svět

Pro celou vzdělávací oblast určuje RVP ZV (2021) minimální časovou dotaci celkem 12 hodin týdně pro 1. až 5. ročník ZŠ.

Mezipředmětové vztahy předmětu Člověk a jeho svět

Uplatňováním mezipředmětových vztahů učitel může dosáhnout toho, že poznatky žáků tvoří systém. Častým problémem škol je soustředěnost poznatků do jednotlivých školních předmětů. Předmět Člověk a jeho svět má velmi široké vazby k ostatním předmětům. Tyto vazby jsou orientovány dvěma směry. Na jednu stranu tento předmět nabízí velké množství stimulujících podnětů pro ostatní vyučovací předměty a na stranu druhou je možné propojit poznatky získané v jiných předmětech s poznatky z učiva Člověk a jeho svět. Velmi úzké jsou mezipředmětové vztahy mezi předmětem Člověk a jeho svět a předměty Český jazyk a literatura, Výtvarná výchova a Člověk a svět práce (Fabiánková, 1995, s. 23).

Cíle předmětu Člověk a jeho svět

Vzdělávací cíle předmětu Člověk a jeho svět jsou v RVP ZV (2021) upřesněny v rámci očekávaných výstupů v jednotlivých tematických okruzích. Na 1. stupni základních škol jsou rozděleny do dvou období, a to pro 1. – 3. ročník a pro 4. – 5. ročník. Konkrétní vzdělávací cíle obsahují aktivní slovesa, která vyjadřují aktivitu žáků. Jsou to například slovesa: vyznačí, určí, vyhledá, pojmenuje, ...

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání vymezuje obecnější vzdělávací cíle, které jsou směřovány k formování a rozvoji klíčových kompetencí u žáků.

Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti vede žáka k:

- *„utváření pracovních návyků v jednoduché samostatné i týmové činnosti*
- *orientaci v problematice peněz a cen a k odpovědnému spravování osobního rozpočtu*
- *orientaci ve světě informací a k časovému a místnímu propojování historických, zeměpisných a kulturních informací*
- *rozšiřování slovní zásoby v osvojovaných tématech, k pojmenovávání pozorovaných skutečností a k jejich zachycení ve vlastních projevech, názorech a výtvorech*
- *poznávání a chápání rozdílů mezi lidmi, ke kulturnímu a tolerantnímu chování a jednání na základě respektu a společně vytvořených a přijatých nebo obecně uplatňovaných pravidel soužití, k plnění povinností a společných úkolů*
- *samostatnému a sebevědomému vystupování a jednání, k efektivní a bezkonfliktní komunikaci v méně běžných situacích, k bezpečné komunikaci prostřednictvím elektronických médií, k poznávání a ovlivňování své jedinečnosti (možností a limitů)*
- *utváření ohleduplného vztahu k přírodě i kulturním výtvorům a k hledání možností aktivního uplatnění při jejich ochraně*
- *přirozenému vyjadřování pozitivních citů ve vztahu k sobě i okolnímu prostředí*
- *objevování a poznávání všeho, co ho zajímá, co se mu líbí a v čem by v budoucnu mohl uspět*
- *poznávání podstaty zdraví i příčin jeho ohrožení, vzniku nemocí a úrazů a jejich předcházení*

- *poznávání a upevňování preventivního chování, účelného rozhodování a jednání v různých situacích ohrožení vlastního zdraví a bezpečnosti i zdraví a bezpečnosti druhých, včetně chování při mimořádných událostech“ (RVP ZV, 2021, s. 45)*

Třídní klima a kolektiv

Klimatem třídy dle Čapka (2010) rozumíme trvalejší vztahy mezi žáky v jedné třídě a vztahy mezi žáky a učitelem. Klima je na rozdíl od atmosféry dlouhodobý stav oněch vztahů.

„Třídní klima je souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační i jiné činnosti v daném prostředí.“ (Čapek, 2010, s. 12, 13).

Tematický integrovaný blok

Tematický integrovaný blok je charakteristický tím, že nenásilně motivuje dítě ke konkrétním činnostem. Tyto činnosti slouží k vzdělávání, ale samy nejsou cílem.

Při zařazování tematických bloků by měl učitel:

- *„respektovat metodické řady, jejichž uplatňování zaručuje metodicky správný postup*
- *postupovat od jednoduchých činností k náročnějším*
- *mít na paměti širší rámec vzdělávání“ (Kupcová, 2004)*

Cílem tematických integrovaných bloků je, aby si děti k dané aktivitě našli hlubší vztah, nikoliv, aby vzniklé výtvary byly vždy stejné a technicky výborně vypracované. Díky tomuto přístupu se nejen žák začíná zdokonalovat v různých technických dovednostech, ale též se rozvíjí po stránce citové a má mnohem pestřejší fantazii. Žáky by měly činnosti a daná témata zajímat a bavit, měli by jim být blízké (Kupcová, 2004, dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/143/tematicke-bloky-k-rozvijejicim-oborovym-cinnostem.html/>).

Učitel, který tvoří plán, by měl vycházet:

- *„z předem daných témat v ŠVP a dlouhodobého plánu*
- *ze svého záměru věnovat se konkrétněji určitým dovednostem*
- *z evaluačního a hodnotícího procesu, kdy zjistí nedostatek v určitých dovednostech“*
(Kupcová, 2004)

Učitel při přípravě tematických integrovaných bloků vychází ze svých pedagogických znalostí, bere v potaz věk dětí, sociální a psychologický vývoj každého z nich.

Praktická část

Cílem praktické části je vytvoření čtyř na sebe navazujících lekcí dramatické výchovy, v nichž se žáci 1. třídy ZŠ pomocí stěžejní metody, hry v roli, přenesou ve své fantazii do světa pohádek a stráví v něm určitý čas, aby se z příběhů pohádek naučili principy soužití potřebné v každodenním životě. Žáci by si tedy měli uvědomit důležitost kooperace, tolerance a měli by dokázat srozumitelně formulovat své postoje a názory.

Lekce byly plánovány dle metodiky dramatické výchovy (Machková, 2005) a v souladu s RVP pro základní vzdělávání. Hlavním motivem lekcí je pohádka Perníková chaloupka, která je, díky dětským protagonistům, žákům emočně blízká. Tato skutečnost měla žákům pomoci lépe se do děje a aktivit ponořit.

Lekce dramatické výchovy byly plánovány v návaznosti na předmět Člověk a jeho svět. Pomocí jednotlivých aktivit chtěl autor této práce poukázat na hodnotu mezilidských vztahů, důležitost rodiny, tolerance, kooperace a v neposlední řadě i na krásu a rozmanitost přírody.

Připravené hodiny byly odučeny na základní škole jako experiment.

Charakteristika třídy

Ve třídě, ve které byl projekt realizován je šestnáct žáků. Žádný z těchto žáků nemá stanovenou diagnózu z pedagogicko-psychologické poradny. Třídní učitelka ale bude některé děti do poradny odesílat, jelikož u nich má podezření na dyslektické poruchy.

Dle rozhovoru s třídní učitelkou nejsou ve třídě mezi žáky příliš dobré vztahy, ačkoliv se několikrát pokoušela o jejich nastavení. Žáci jsou podle ní ochotni kooperovat pouze se svými kamarády, pokud jim tato možnost není dopřána, vznikají konfliktní situace. Na druhou stranu jsou žáci dle třídní učitelky velmi bystrí, dokáží dodržet předem stanovená pravidla a jsou pracovití.

Po realizaci lekcí byla ověřena pravdivost charakteristiky třídy od třídní učitelky. Žáci dokázali pracovat velmi zapáleně a s nadšením, ale když přišlo na kooperaci, někdy vznikaly konflikty.

Cíle lekcí a osvojované učivo

Cíle lekcí byly stanovovány v souladu s výchovnými a vzdělávacími cíli které jsou zakotveny v RVP ZV.

Pro předmět Dramatické výchovy byly stanovovány tyto vzdělávací cíle:

„žák

- *zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých*
- *rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná*
- *zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání*
- *spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních*
- *reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového)“ (RVP ZV, 2021, s.111)*

Pro předmět Člověk a jeho svět byly stanovovány tyto vzdělávací cíle:

Pro tematický okruh LIDÉ KOLEM NÁS:

„žák

- *rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi, projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků i jiných lidí, jejich přednostem i nedostatkům*
- *odvodí význam a potřebu různých povolání a pracovních činností“ (RVP ZV, 2021, s. 47)*

Pro tematický okruh ROZMANITOST PŘÍRODY:

„žák

- *pozoruje, popíše a porovná viditelné proměny v přírodě v jednotlivých ročních obdobích*
- *rozřídí některé přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvede příklady výskytu organismů ve známé lokalitě*

- *provádí jednoduché pokusy u skupiny známých látek, určuje jejich společné a rozdílné vlastnosti a změní základní veličiny pomocí jednoduchých nástrojů a přístrojů“* (RVP ZV, 2021, s. 49)

Učivo osvojované skrze metody dramatické výchovy dle RVP ZV (2021):

Učivo ze vzdělávací oblasti Dramatická výchova:

„ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY DRAMATICKÉHO JEDNÁNÍ

- *psychosomatické dovednosti*
- *herní dovednosti – vstup do role, jevištní postava*
- *sociálně komunikační dovednosti*

PROCES DRAMATICKÉ A INSCENAČNÍ TVORBY

- *náměty a témata v dramatických situacích – jejich nalézání a vyjadřování*
- *typová postava – směřování k její hlubší charakteristice*
- *dramatická situace, příběh – řazení situací v časové následnosti*
- *inscenační prostředky a postupy*
- *komunikace s divákem – prezentace, sebereflexe*

RECEPCE A REFLEXE DRAMATICKÉHO UMĚNÍ

- *základní stavební prvky dramatu – situace, postava, konflikt*
- *současná dramatická umění a média*
- *základní divadelní druhy“* (RVP ZV, 2021 s. 111-112)

Učivo ze vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, z tematického okruhu Lidé kolem nás:

- *„rodina – postavení jedince v rodině, role členů rodiny, příbuzenské a mezigenerační vztahy, život a funkce rodiny, fyzická a duševní práce, zaměstnání*
- *soužití lidí – mezilidské vztahy, komunikace, principy demokracie*
- *chování lidí*
- *právo a spravedlnost*
- *vlastnictví“* (RVP ZV, 2021, s. 48)

Učivo ze vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, z tematického okruhu Rozmanitost přírody:

- „rostliny, houby, živočichové
- *životní podmínky*“ (RVP ZV, 2021, s. 50)

Přípravná fáze přípravy lekcí DV

Východisko lekcí DV

Příběh o Jeníčkovi a Mařence nabízí silné téma vztahů mezi dětmi a vztahů v rodině, proto se tento příběh hodí pro plnění očekávaných výstupů z oboru Lidé kolem nás z předmětu Člověk a jeho svět. Pro práci metodami dramatické výchovy je práce s příběhem (pohádkou) v první třídě vhodná vzhledem k tomu, že je zde předem daný chronologický děj a postavy, do kterých mohou žáci vstupovat. Prostřednictvím prožitkového učení, hrou v roli a zážitku nebezpečí si žáci mohou osvojit principy společného soužití a morální hodnoty.

Zároveň je učivo o pohádce zařazeno v RVP v osnovách učiva pro první třídu v předmětu Český jazyk a literatura:

„LITERÁRNÍ VÝCHOVA

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- *vyjadřuje své pocity z přečteného textu*
- *rozlišuje vyjadřování v próze a ve verších, odlišuje pohádku od ostatních vyprávění ČJ*

Učivo

- *základní literární pojmy – literární druhy a žánry: rozpočítadlo, hádanka, říkanka, báseň, pohádka, bajka, povídka; spisovatel, básník, kniha, čtenář; divadelní představení, herec, režisér; verš, rým, přirovnání*“ (RVP ZV, 2021, s. 21–22)

Prvotní zkušenosti s plánováním a realizací lekcí DV

Má prvotní zkušenost s plánováním a realizací lekcí dramatické výchovy, byla v rámci předmětu DV3 pod vedením MgA. Evy Gažákové. Kdy jsem společně se svojí kolegyní přichystala a následně realizovala dvě hodiny Dramatické výchovy v 1. třídě základní školy. Tématem těchto lekcí byla popletená pohádka, pracovaly jsme tedy se dvěma klasickými pohádkami zamotanými do sebe, jednalo se o pohádky Popelka a Perníková chaloupka z knížky Teta to plete od Ivany Březinové. Tyto dvě lekce mi byly inspirací a zdrojem ponaučení pro lekce připravované pro tuto diplomovou práci.

Připravené hodiny jsme realizovaly na základní škole v Dobřívě. Pracovaly jsme s 1. třídou, ve třídě bylo deset dětí, z toho pět chlapců a pět dívek. V této třídě nebyla Dramatická výchova v rozvrhu hodin.

Zde je popsána příprava hodin včetně reflexí žáků i učitele:

Název lekce: Popletená pohádka (Perníková chaloupka a Popelka)

Téma: Popletená pohádka

Hlavní cíl: Žák aktivně spolupracuje se spolužáky při realizaci aktivit

Scénář lekce:

Lekce trvala dvě vyučovací hodiny, tudíž 90 minut. Bylo pracováno s knihou Teta to plete od Ivony Březinové, ze které byla učitelem čtena jedna z popletených pohádek. Tento příběh byl prokládán nejrůznějšími aktivitami, metodami dramatické výchovy, které se tematicky týkaly příběhu.

1. Aktivita: Seznamovací hra

Popis aktivity: Žáci stojí v kruhu. Každý žák řekne své jméno a přidá k němu nějaké gesto, ostatní žáci to po něm zopakují. Žáci se střídají ve směru hodinových ručiček, opakují vždy všechna předešlá jména i gesta. Nakonec mohou dobrovolníci zkusit všechna.

Průběh aktivity: Tato aktivita byla učitelem zařazena za účelem zjištění a zapamatování jmen dětí. Všichni žáci tuto aktivitu absolvovali bez problému, jen jedna žákyně se styděla – sdělila pouze své jméno, k předvedení gesta nebyla nucena.

Cíl aktivity: Žák se představí a zopakuje gesta spolužáků.

2. Aktivita: Písnička „Zobeme zrní“

Popis aktivity: Žáci sedí v kruhu. Než učitel žákům zazpívá písničku, poprosí je, aby pozorně poslouchali slova písně a zkusili ke slovům vymyslet nějaké pohyby. Následně učitel žáky naučí písničku zpívat. Nakonec všichni společně píseň zpívají a doprovázejí ji gesty, která žáci sami vymysleli.

Průběh aktivity: Žáci gesta vymysleli opravdu rychle, dokonce jich vymysleli hned několik, takže jsme společně vybrali ta, které se žákům nejvíce líbila.

Cíle aktivity:

Žák

- vymyslí gesto k písničce
- se zapojí do zpěvu písně

3. Aktivita: Bloudění Popelky

Popis aktivity: Žáci nejprve zavřou oči a přemýšlí o tom, jak to vypadá v lese – jaké jsou tam rostliny, zvířata či věci. Následně oči otevřou a na tlesknutí všichni společně pantomimou a zvuky znázorní les. Učitel v roli Popelky pak mezi dětmi (lesem) bloudí a komentuje les, který žáci vytvořili.

Průběh aktivity: Děti se zhruba půl minuty se zavřenýma očima soustředily na to, jak vypadá les. Následně na daný signál les znázornily. Někteří z žáků představovali stromy, jiní zas zvířata a někteří dokonce houby či pařez. Nápady a znázornění žáků se lišily a každé z nich bylo originální. Během bloudění učitel děti za jejich ztvárnění daných věcí chválil, z čehož byly velmi nadšené, toto nadšení projevovaly úsměvem.

Cíle aktivity:

Žák

- si představí konkrétní podobu lesa
- se pokusí pantomimicky ztvárnit věc, rostlinu či zvíře vyskytující se v lese

4. Aktivita: Výroba chaloupky

Popis aktivity: Pro tuto lekci učitel předem vyrobil malou perníkovou chaloupku z kartonu. Žáci si sedli do lavic. Každý žák dostal srdce, vystřižené z hnědého papíru, tato srdce představovala perníková srdce, která žáci ozdobili pastelkami. Následně je žáci nalepili na chaloupku.

Průběh aktivity: Žáci pracovali samostatně a se zaujetím. Vznikly originální obrázky, které perníkovou chaloupku zdařile ozdobily. Chaloupku si pak ve třídě nechali na výstavu.

Cíle aktivity:

Žák

- navrhne a výtvarně ztvární ozdobu perníkového srdce a přilepí jej na chaloupku
- dbá na správné hygienické návyky při kreslení

5. Aktivita: Kdo mi to tu louská oříšky?

Popis aktivity: Žáci sedí v kruhu. Jeden z žáků se posadí doprostřed, ten znázorňuje ježibabu. Ostatní v kruhu znázorňují Popelky. Úkolem ježibaby je rozesmát některou z Popelky, k čemuž smí použít pouze frázi „kdo mi to tu louská oříšky“ a mimiku v obličeji. Popelky odpovídají frází „to jen veverka, babičko“. Jakmile se některá z Popelky zasměje, stává se tak sama ježibabou.

Průběh aktivity: Dětem se příliš nedařilo druhé rozesmát, proto jsme se domluvili na tom, že se budou po třech zeptáních střídat, aby si všichni vyzkoušeli obě role.

Cíle aktivity:

Žák

- zopakuje správně stanovenou frázi
- se pokusí rozesmát ostatní spolužáky pomocí dané fráze a mimiky v obličeji

6. Aktivita: Ples

Popis aktivity: Učitel se žáků zeptá, jak to na takovém plese asi vypadalo. Jak byli lidé oblečení, jaká asi hrála hudba a kde se ples mohl pořádat. Žáky pak rozdělí do dvou skupin (chlapci a dívky) a naučí je krátký tanec na hudbu z pohádky Tři oříšky pro Popelku.

Průběh aktivity: Tato aktivita zaujala nejen dívky, ale k našemu údivu i chlapce, což bylo patrné z toho, že chtěli tanec neustále opakovat. Žáci se kroky velmi rychle naučili. Nakonec žáci předvedli tanec královi a královně (třídní učitelce a paní vychovatelce).

Cíle aktivity:

Žák

- zopakuje podle učitele kroky tance
- aktivně spolupracuje ve skupině

7. Aktivita: Bloudění prince

Popis aktivity: Žáci si najdou místo ve třídě tak, aby měli kolem sebe dostatek prostoru. Následně učitel velice podrobně popisuje, jak princ bloudil lesem. Učitel například říká: Princ udělal tři velké kroky, pak pět malých kroků. Podíval se nahoru a rozhlédl se, nejdříve se podíval doprava a následně doleva...

Průběh aktivity: Tato aktivita měla u žáků velký úspěch. Nejenže pečlivě plnili veškeré popsané činnosti, ale bylo též patrné z jejich úsměvů, že je daná aktivita opravdu baví.

Cíl aktivity: Žák pantomimicky ztvární činnosti dle pokynů učitele.

8. Aktivita: Písnička „Popelko, Popelko“

Popis aktivity: Nejdříve písničku učitel žákům zazpívá, následně žáky naučí text. Nakonec si společně píseň zazpívají.

Průběh aktivity: Žáci se naučili text bez obtíží. Všechny děti se do zpěvu zapojily.

Cíl aktivity:

Žák

- zopakuje podle učitele text písně
- se aktivně zapojí do zpěvu

9. Aktivita: Živé obrazy

Popis aktivity: Učitel žákům vysvětlí, co to živé obrazy jsou. Pak je opět rozdělí do dvou skupin (chlapci a děvčata), ve kterých budou ztvárňovat obrazy z pohádky. Učitel klade důraz na spolupráci ve skupinách, vede žáky k tomu, aby se ve skupině domluvili, jak jejich obraz bude vypadat a kdo jakou roli bude mít. Na domluvu ve skupinách dohlíží a zasahuje pouze, je-li to nutné. První obraz, který žáci ztvární, bude zkoušení střevíčku, druhý bude šoupání ježibaby do pece. Oba živé obrazy si skupiny navzájem představí.

Průběh aktivity: Při domluvě ve skupinách jsme musely žáky mírně směřovat, protože si nevěděli rady s rozdělením postav, v jednom případě jsme musely role žákům určit. Jinak pracovali samostatně, měli kreativní nápady a navzájem spolupracovali.

Cíle aktivity:

Žák

- spolupracuje ve skupině
- znázorní danou postavu z pohádky živým obrazem

Reflexe celé lekce:

Na závěr lekcí proběhlo rozplétání pohádek a reflexe celé naší společné práce. S žáky jsme si sedli do kruhu. Nejprve jsme společně rozplétali pohádky pomocí níže uvedených otázek. Žáci museli najít odpovědi na otázky, nejdříve pro klasickou pohádku a pak pro pohádku popletenou.

Otázky:

- Které dvě pohádky byly spletené dohromady?
- Co musela Popelka přebírat?
- Kde Popelka našla plesové šaty?
- Z čeho byl Popelčin stříbrný střevíček?
- Kdo zabloudil v lese a kdo vylezl na vysoký strom vyhlížet světýlko?
- Na co se ptala ježibaba, když vyšla z perníkové chaloupky? A jakou dostala odpověď?

Žáci všechny odpovědi správně zodpověděli. Věděli, jak znějí pohádky v originální lidové verzi a zároveň si pamatovali, co jsme jim četly. Tím pádem, věděli, jak to bylo v popletené pohádce, což nás příjemně překvapilo.

Po rozpletení pohádek následovala krátká reflexe. Refletovali jsme pomocí prstů a otevřených otázek. Žáky jsme seznámily s hodnocením na prstech (pět prstů – hodně líbilo, nula prstů – vůbec nelíbilo). Žákům jsme položily otázku a na povel všichni najednou zvedli ruce s daným počtem prstů. Tímto způsobem jsme refletovali jednotlivé aktivity.

Nakonec každý z žáků dostal prostor, kdy mohl říci, co ho zaujalo, co mu dobře šlo nebo s čím měl problém. Všem žákům se líbilo vše, proto jsme je poprosily, aby nám ještě řekli, co je zaujalo nejvíce. Mezi nejoblíbenější aktivity žáků patřilo bloudění, živé obrazy a ples.

Celkově práce s žáky naplnila naše očekávání, naplánované aktivity jsme stihli a žáci naši práci při závěrečné reflexi hodnotili velmi kladně. Velkou výhodou byl počet žáků třídy. V hodinách s námi spolupracovali nejen žáci, ale i třídní učitelka a paní asistentka. Do hodiny nám nijak nezasahovaly, ale když jsme je požádaly o pomoc, byly velice ochotné. V praxi střídání ve vedení aktivit fungovalo a aktivity na sebe plynule navazovaly. Plánování a realizace

těchto lekcí pro nás byla přínosnou zkušeností do naší budoucí praxe, a též nás celá příprava i realizace lekcí bavila.

Realizace lekcí metodami DV v návaznosti na předmět Člověk a jeho svět

Lekce byly realizovány během čtyř vyučovacích hodin v první třídě základní školy. Celý blok pojil dohromady motiv pohádky o Jeníčkovi a Mařence od autorů Jacoba a Wilhelma Grimmů, pohádka byla učitelem po částech dětem předčítána v průběhu všech lekcí.

S oblastí dramatické výchovy a jejích metod se děti seznámily realizací různých aktivit, které tematicky navazovaly na pohádku Perníková chaloupka. K oblasti předmětu Člověk a jeho svět se žáci přiblížili prací ve skupinách, ve kterých byli vedeni ke kooperaci, zodpovídáním otázek z oblasti mezilidských vztahů, představou a popisem lesa a společnou prací celé třídy.

Pro jednotlivé lekce byly očekávané výstupy a klíčové kompetence citovány z Rámcově vzdělávacího programu (2021). Na základě očekávaných výstupů pak byly stanoveny konkrétní výchovné a vzdělávací cíle s ohledem na Bloomovu taxonomii cílů (1956). Formy výuky byly rozděleny dle Malacha z knihy Základy didaktiky (2003). Metody použité ve vyučování jsou udávány z knihy Výukové metody od autorů Maňáka a Švece (2003).

Hlavní cíle lekcí

- vtáhnout děti do pohádkového světa pomocí představivosti a dramatizace děje
- zlepšit třídní klima a podpořit přátelské vztahy mezi žáky

1. Hodina

Ročník: 1.

Počet žáků ve třídě: 16

Téma hodiny: Perníková chaloupka

Očekávané výstupy dle RVP:

žák

- *zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých*
- *rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná*
- *zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání*
- *rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi, projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků i jiných lidí, jejich přednostem i nedostatkům*
- *rozřídí některé přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvede příklady výskytu organismů ve známé lokalitě*

Klíčové kompetence dle RVP:

Kompetence komunikativní

- *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně, v písemném i ústním projevu*
- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje*
- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi*

Kompetence sociální a personální

- *účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá*
- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají*
- *vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty*

Kompetence občanské

- *respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí*
- *chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti*

Cíle:

Žák

- představí svého spolužáka a sdělí třídě jeho dobrou vlastnost
- si představí konkrétní podobu lesa
- spolupracuje ve skupině
- naslouchá četbě učitele

Hodnocení: Slovní a průběžné. Na konci hodiny učitel žáky pochválí a stručně zhodnotí společnou práci, co se povedlo a co by mohlo být příště provedeno lépe.

Organizační formy výuky: hromadná výuka (kolektivní), skupinová výuka (dvojice)

Metody:

- **slovní** – dialogické, monologické
- **praktické** – nácvik pohybových a pracovních dovedností

Průběh hodiny:

Úvod

Na začátku první hodiny si s žáky sedneme do kruhu na koberec, kde děti seznámíme s náplní dne. Nejdříve společně přečteme dopis (viz příloha), který napíšeme před hodinou na tabuli. Poté si s dětmi budeme povídat o tom, co je v průběhu dne čeká. Zeptáme se dětí, kdo z nich zná pohádku o Jeníčkovi a Mařence (předpokládáme, že většina dětí pohádku zná). Následně se děti snažíme povzbudit a motivovat do společné práce. Vysvětlíme si, že se ničeho nemusejí bát, že žádný nápad, který budou mít, nebudeme brát jako špatný. Pak si společně stanovíme pravidla.

- Pravidlo: Mluví jen jeden.
- Pravidlo: Chováme se k sobě hezky.
- Pravidlo: Nestydíme se.

1. Aktivita: Seznamovací hra

Seznamovací hra je zařazena pro učitele, který pracuje se třídou žáků, které nezná, aby si zapamatoval jména dětí a aby se děti seznámily s ním. Byla zvolena taková hra, která slouží i k posílení kolektivu.

Popis aktivity: Žáci sedí v kruhu na koberci. Mají za úkol představit svého spolužáka, který sedí vedle nich a říct o něm něco hezkého. První žák říká například: „Jsem rád/a, že dnes vedle mě sedí Honzík, protože je to můj dobrý kamarád.“

Následně se učitel dětí zeptá, jak se jim líbilo, když je jejich spolužáci chválili.

Reakce dětí:

- „Je moc hezké, když mě někdo pochválí“
- „Děkuji Sofince, že je moje kamarádka“

2. Aktivita: Představa lesa

Cílem této aktivity je, aby se žáci ve své fantazii přenesli do prostředí pohádky a pokusili se vcítit do postav hlavních hrdinů. Je zde patrná návaznost na předmět Člověk a jeho svět, jelikož se pracuje s tématem lesa.

Popis aktivity: Žáci leží na koberci, zavřou oči a snaží se představit si les. Nejdříve učitel klidným hlasem soustředěně vypráví, jen minimálně vede jejich představu, například: „Představte si, jaké jsou v lese stromy, jaké tam rostou houby, jaké rostliny a jaká zvířata mohou v lese bydlet.“ Snažíme se vést děti ke konkrétním představám stromů, květin a zvířat, i s jejich názvy.

Poté učitel vede děti k tomu, aby si postupně představily, jaké by to bylo, kdyby byly v lese samy, jaké by to bylo, kdyby byla noc a jaké by bylo tam být s nejlepším kamarádem/sourozencem. Tuto představu a pocit s ní spjatý následně žáci reflektují v diskusním kruhu na koberci.

Reflexe učitele: Zajímavé bylo sledovat výrazy dětí v průběhu této aktivity. Ze začátku, když si jen představovaly les, byl jejich výraz více méně neutrální. Když si děti představily, že jsou v lese samy, jejich výraz se proměnil ve výraz strachu. Když jsme ještě do představy připojili noc, bylo jim to skutečně velmi nepříjemné. Některé děti otevřely oči, aby z představy odešly, některé začaly hlasitě projevovat své emoce. Když jsme nakonec do představy přidali nejlepšího kamaráda nebo sourozence, tváře dětí se opět rozzářily.

Reflexe s dětmi: Nejdříve žáci popisovali, jak les vypadá a co viděli ve svých představách. Poté každý v kruhu řekl, jak se v průběhu aktivity cítil. Reflexe dětí odpovídaly mému sledování jejich výrazů, všem bylo velice nepříjemné představit si, že jsou ve tmavém lese sami.

3. Aktivita: Čtení

Při čtení pohádky žáci sedí v kruhu na koberci, učitel se zaujetím předčítá pohádku od začátku do části „krájeli z posledního bochníku“.

Po čtení učitel vede diskusi s dětmi nad přečtenou částí. Dotáže se žáků, zda si umí představit, že by neměli doma peníze ani na chleba. Poté si krátce s žáky povídá o tom, že v naší zemi už hladomor dlouho nebyl, ale na některých místech na světě jsou děti i rodiče, kteří trpí hladem.

Prostřednictvím této diskuse jsem chtěla docílit toho, aby si žáci alespoň částečně uvědomili, že některé věci nejsou pro všechny samozřejmostí. Uvědomuji si, že je toto téma pro děti v 1. třídě velmi náročné, ale přijde mi podstatné z hlediska globálních problémů. Globální problémy jsou navíc zařazeny do učiva v rámci předmětu Člověk a jeho svět v RVP ZV (2021).

Reflexe s dětmi: Děti tato diskuse velmi zaujala, všechny se shodly na tom, že si hladomor představit neumí a že je ani nikdy nenapadlo zamyslet se nad tím, jaké by to bylo. Některé příspěvky žáků byly mile překvapivé, vzhledem k jejich věku a společenské situaci.

Některé příspěvky do diskuse od žáků:

- Tyjo, vždyť my máme úplně všechno.
- Neumím si představit, že bych neměla doma jídlo.

4. Aktivita: Čtení

Při čtení žáci sedí v kruhu na koberci, učitel se zaujetím pokračuje v četbě pohádky do části „krájeli z posledního bochníku“.

5. Aktivita: Hledání cesty domů

Vrátíme se k představě nočního lesa. Děti si představí, že jsou v lese se svými kamarády a hledají cestu domů. První aktivita bude spočívat v tom, že se všichni žáci chytí za ruce a vytvoří hada, učitel je v čele a takto spojeni budeme procházet celou třídu. Cestou budeme zdolávat i překážky, podlézat lavice, překračovat tašky a přelézat židle. Úkolem žáků je nepustit ruku kamaráda, aby se všichni dostali v pořádku domů.

Ve druhé aktivitě si děti udělají dvojice, ve kterých se vodí po koberci. Vždy jeden z dvojice má zavřené oči a druhý ho vede tak, aby do ničeho ani do nikoho nenarazil. Nejdříve se děti vodí za ruce, poté vyzkoušíme vedení hlasem. První z dvojice říká jméno toho, který má zavřené oči, ten následuje hlas svého navigátora. Na tuto aktivitu třídu dětí, z důvodu bezpečnosti a organizace, rozdělíme na dvě poloviny. První polovina nejprve jen sleduje, pak se role vymění.

Reflexe s dětmi: Po aktivitách jsme si s žáky povídali o tom, jak se cítily při vedení na koberci. Jestli jim bylo více příjemné vést, nebo být veden, a co u toho prožívali. Odpovědi dětí se lišily. Někomu bylo příjemnější vést, protože když ho někdo vedl, bylo mu nepříjemné mít zavřené oči a bál se, že do něčeho narazí. Někomu zase nevadilo být veden, ale bylo mu nepříjemné vést svého kamaráda, protože cítil velkou zodpovědnost za to, aby se mu něco nestalo. Obecně děti aktivity hodnotily kladně.

2. Hodina

Ročník: 1.

Počet žáků ve třídě: 16

Téma hodiny: Perníková chaloupka

Očekávané výstupy dle RVP:

žák

- *zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých*
- *rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná*
- *zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání*
- *spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních*
- *reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového)*
- *rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi, projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků i jiných lidí, jejich přednostem i nedostatkům*
- *odvodí význam a potřebu různých povolání a pracovních činností*
- *pozoruje, popíše a porovná viditelné proměny v přírodě v jednotlivých ročních obdobích*
- *roztrídí některé přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvede příklady výskytu organismů ve známé lokalitě*
- *provádí jednoduché pokusy u skupiny známých látek, určuje jejich společné a rozdílné vlastnosti a změří základní veličiny pomocí jednoduchých nástrojů a přístrojů*

Klíčové kompetence dle RVP:

Kompetence komunikativní

- *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu*
- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje*
- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi*

Kompetence sociální a personální

- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá*
- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají*

Kompetence pracovní

- *používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky*

Cíle:

Žák:

- znázorní pomocí svého těla konkrétní věc, zvíře, nebo rostlinu, vyskytující se v lese
- se pohybuje po třídě dle instrukcí učitele
- ozdobí pastelkami srdce z papíru a nalepí jej na chaloupku
- naslouchá četbě učitele

Hodnocení: Slovní a průběžné. Na konci hodiny učitel žáky pochválí a stručně zhodnotí společnou práci, co se povedlo a co by mohlo být příště provedeno lépe.

Formy výuky: výuka hromadná (kolektivní)

Metody:

- **slovní** – monologické, dialogické
- **praktické** – nácvik pohybových a pracovních dovedností, pracovní činnosti, grafické a výtvarné činnosti

Pomůcky: pastelky, lepidlo, vystřižená srdce ze čtvrtky, perníková chaloupka z kartonu

Průběh hodiny:

1. Aktivita: Čtení

Při čtení žáci sedí v kruhu na koberci, učitel se zaujetím pokračuje v četbě pohádky do části „všechny do jednoho sezobali“.

2. Aktivita: Sochy

Opět se s žáky vrátíme k představě lesa. Nejprve si v kruhu řekneme, co a kdo všechno v lese může být. Každý žák si vybere jednu konkrétní věc, zvíře nebo třeba rostlinu, kterou by chtěl znázornit pomocí svého těla. Žáci se rozmístí po koberci a dohromady tak utvoří sousoší lesa. Učitel pak mezi nimi chodí a hraje, že je v opravdovém lese. Postupně se podíváme na všechny žáky a společně odhalíme, co jejich socha představuje. Učitel poté žákům řekne, aby pouze pomocí zvuků les oživil, například, aby stromy šuměly ve větru a ptáčkové zpívali. Necháme žáky chvíli zvuky předvádět, potom žáky vyzveme k tomu, aby ke zvukům přidali i pohyby. Tímto se žáci postupně dostávají k metodě rolové hry. Učitel na konci aktivity žáky pochválí za jejich práci.

Průběh aktivit: Žáci se zapojovali s odhodláním a s velkou mírou fantazie. Vzniklo velmi pestré sousoší, ve kterém nechyběly stromy, květiny, zvířata, houby ani kameny. Při oživení lesa se děti přirozeně pohybovaly po třídě. Proběhla i vzájemná interakce, kdy si například nějaké dítě v roli zvířete sedlo na kámen, či ochutnávalo květiny.

3. Aktivita: Bloudění

Ze znázorňování lesa pomocí vlastního těla pomalu přejdeme k další aktivitě. Žáci si představí, že jsou Jeníček nebo Mařenka a že bloudí lesem. Učitel chování a pohyb dětí řídí povely. Například: Jeníček s Mařenkou udělají tři rychlé kroky. Sednou si na bobek a sesbírají borůvky. Lehnou si a dívají se na oblohu. Atd.

Reflexe dětí: Učitel využije toho, že žáci po předešlé aktivitě zůstali ležet na koberci. Požádá žáky, aby si každý sám v hlavě přehrál to, co jsme v průběhu těch prvních dvou hodin dělali.

4. Aktivita: Čtení

Při čtení žáci sedí v kruhu na koberci, učitel se zaujetím pokračuje v četbě pohádky do části „chroupala cukrová sklíčka“.

Učitel se zeptá dětí, jestli někdy pomáhaly při pečení cukroví.

5. Aktivita: Výroba (zdobení) chaloupky

Pro tuto aktivitu učitel předem vyrobí perníkovou chaloupku z kartonu. Každý žák pak v hodině dostane vystřižené srdce ze čtvrtky, které pastelkami ozdobí podle své fantazie. Když žáci srdce nazdobí, společně je nalepíme na kartonovou chaloupku.

Reflexe učitele: Perníková chaloupka z kartonu se osvědčila jako dobrý nápad. Byla položena na zadní lavici po celou dobu projektu a vytvářela něco jako kulisu. Žáci se na ní při volných chvílích chodili dívat a byli nadšeni, když se mohli podílet na jejím ozdobení. Chaloupka pak ve třídě zůstala na výstavě.

3. Hodina

Ročník: 1.

Počet žáků ve třídě: 16

Téma hodiny: Perníková chaloupka

Očekávané výstupy dle RVP:

žák

- *zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých*
- *rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná*
- *zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání*
- *spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních*
- *reflektuje s pomocí učitele svůj zážitek z dramatického díla (divadelního, filmového, televizního, rozhlasového)*
- *rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi, projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků i jiných lidí, jejich přednostem i nedostatkům*
- *odvodí význam a potřebu různých povolání a pracovních činností*

Klíčové kompetence dle RVP:

Kompetence komunikativní

- *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu*
- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje*
- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi*

Kompetence sociální a personální

- *účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá*
- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají*
- *vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty*

Kompetence k řešení problémů

- *vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností*

Kompetence občanské

- *respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí*

Cíle:

Žák:

- naslouchá četbě učitele
- zopakuje správně předem stanovenou frázi a pokusí se rozesmát ostatní spolužáky pomocí dané fráze a mimiky v obličejí
- spolupracuje ve skupině
- ztvární vybranou postavu pomocí metody rolové hry

Hodnocení: Slovní a průběžné. Na konci hodiny učitel žáky pochválí a stručně zhodnotí společnou práci, co se povedlo a co by mohlo být příště provedeno lépe.

Formy výuky: hromadná výuka (kolektivní), skupinová výuka

Metody:

- slovní – monologické, dialogické
- praktické – nácvik pohybových a pracovních dovedností

Průběh hodiny:

1. Aktivita: Čtení

Při čtení žáci sedí v kruhu na koberci, učitel se zaujetím pokračuje v četbě pohádky do části „jak je dobré“.

2. Aktivita: Kdo mi to tu loupe perníček?

Žáci po čtení zůstanou sedět v kruhu. Aktivita spočívá v tom, že se jeden z žáků nebo učitel posadí doprostřed kruhu, ten představuje ježibabu. Ostatní v kruhu znázorňují Jeníčky a Mařenky. Úkolem ježibaby je rozesmát někoho, kdo sedí v kruhu, k čemuž smí použít pouze frázi „kdo mi to tu loupe perníček“ a mimiku v obličeji. Žáci v kruhu odpovídají frází „to nic, to je jen větříček“. Jakmile se některé z dětí zasměje, vymění se s ježibabou. Na začátku roli ježibaby hraje učitel.

3. Aktivita: Čtení

Při čtení žáci sedí v kruhu na koberci, učitel se zaujetím pokračuje v četbě pohádky do části „velké vaření“.

4. Aktivita: Rolová hra

Učitel řekne, aby se žáci rozdělili do čtyř skupin po čtyřech. Poté si každý žák ve skupině vybere jednu z rolí tak, aby byl v každé skupině Jeníček, Mařenka, ježibaba a režisér/uvaděč. Učitel vysvětlí žákům roli režiséra/uvaděče, který bude mít za úkol před začátkem scény představit svou skupinu a bude mít hlavní slovo při přípravě scény.

Krátce si s dětmi zopakujeme úsek pohádky, který jsme právě přečetli. Shrneme si, co by měla jaká postava dělat. Poté si skupiny najdou místo ve třídě na přípravu a pokouší se samostatně ztvárnit úsek pohádky. Když budou mít všechny skupiny připraveno, sedneme si na koberec a postupně každá skupina svou scénku zahraje.

Reflexe učitele: Mým záměrem původně bylo, aby si děti skupiny utvořily samy a aby si každé vybralo svou roli, a tak se učily spolu komunikovat. Tento záměr se ale nesetkal s úspěchem. Do skupin se žáci rozdělili, ale při výběru rolí vznikly velké neshody. Jen jedna skupina se dokázala domluvit, proto měla i delší čas na přípravu. Nakonec jsem situaci musela vyřešit losováním. Naštěstí se každé dítě se svou rolí smířilo a nakonec je rolová hra bavila.

Ačkoliv všichni hráli stejný příběh, každá skupina ho pojala trošku jinak. Do příprav jsem zasahovala minimálně, žáci mě ani o pomoc nežádali. Byla jsem ráda, že přes počáteční spory s výběrem rolí žáci na přípravě scény spolupracovali.

Reflexe s žáky: Na konci hodiny jsme si sedli na koberec, všechny žáky jsem pochválila za pěkné ztvárnění příběhu. Zvláště jsem pochválila tu skupinu, která se při domlouvání rolí nehádala a všichni jsme se shodli na tom, že jejich scénka byla nejlépe připravená. To nás přirozeně dovedlo k povídání o kamarádkých vztazích ve třídě.

4. Hodina

Ročník: 1.

Počet žáků ve třídě: 16

Téma hodiny: Perníková chaloupka

Očekávané výstupy dle RVP:

žák

- *zvládá základy správného tvoření dechu, hlasu, artikulace a správného držení těla; dokáže hlasem a pohybem vyjadřovat základní emoce a rozpoznávat je v chování druhých*
- *rozlišuje herní a reálnou situaci; přijímá pravidla hry; vstupuje do jednoduchých rolí a přirozeně v nich jedná*
- *zkoumá témata a konflikty na základě vlastního jednání*
- *spolupracuje ve skupině na tvorbě jevištní situace; prezentuje ji před spolužáky; sleduje prezentace ostatních*
- *rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi, projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků i jiných lidí, jejich přednostem i nedostatkům*

Klíčové kompetence dle RVP:

Kompetence komunikativní

- *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu*
- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje*
- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi*

Kompetence sociální a personální

- *účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá*
- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají*
- *vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty*

Kompetence občanské

- *respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí*

Cíle:

Žák:

- si zapamatuje předměty a správně určí chybějící předmět
- pozorně naslouchá četbě učitele
- zhodnotí svoji práci a práci spolužáků
- aktivně spolupracuje se skupinou

Hodnocení: Slovní a průběžné. Na konci hodiny učitel žáky pochválí a stručně zhodnotí společnou práci, co se povedlo a co by mohlo být příště provedeno lépe.

Formy výuky: výuka hromadná (kolektivní), výuka skupinová

Metody:

- slovní – monologická, dialogická
- praktické – nácvik pohybových a pracovních dovedností

Pomůcky: truhla, modré šátky, krajíc chleba, figurka Jeníčka, Mařenky a ježibaby, kachnička, perník, papírové srdce (které jsme lepili na chaloupku), perly, bílý křemínek, šiška, mobilní telefon, autíčko, propiska, písanka

Průběh hodiny:

1. Aktivita: Čtení

Při čtení žáci sedí v kruhu na koberci, učitel se zaujetím pokračuje v četbě pohádky do části „samé perly a drahokamy“.

Při čtení udělá učitel pauzu, zastaví ve větě „chtěli se podívat, co je v těch truhlách, které tam čarodějnice měla“. Při této pauze, kdy se učitel při čtení dostane k pasáži, kde se jdou Jeníček s Mařenkou podívat do truhel, které měla ježibaba v chaloupce, dovolí dětem přinést truhlu, která leží celý den na zadní lavici a děti ji nesmí otevřít. Tuto truhlu položíme doprostřed kruhu na koberci a učitel se zeptá dětí, co si myslí, že v ní je. Poté truhlu otevře a ukáže dětem falešné "diamanty a perly ". Nakonec úsek pohádky dočte.

Reflexe učitele: V průběhu celého dne se děti pokoušely zjistit, co je v truhle, aniž by ji otevřely. Zeptala jsem se dětí, co si myslí, že je v truhle ukryto. Většina třídy se shodla na tom, že je tam pták, dokonce si tím byli tak jisti, že chtěli zavřít dveře na chodbu a všechna okna. Když jsem truhlu otevřela a začala z ní vytahovat falešné "diamanty a perly ", děti byly unešené.

2. Aktivita: Kimova hra

Po čtení žáci zůstanou sedět v kruhu. Učitel do prázdné truhly vloží různé předměty, které pak postupně dětem ukazuje a pokládá před ně na koberec. Ke každému předmětu si řekneme, jestli do pohádky patří, nebo ne.

Věci, které do pohádky patří: krajíc chleba, figurka Jeníčka, Mařenky a ježibaby, kachnička, perník, papírové srdce (které jsme lepili na chaloupku), perly, bílý křemínek, šiška.

Věci, které tam nepatří: mobilní telefon, autíčko, propiska, písanka.

Žáci mají za úkol, zapamatovat si věci, které do pohádky patří, ty, které tam nepatří, dáme stranou a do kimovy hry je nezapojíme. Poté, co si žáci předměty zapamatují, si lehnou na koberec a hlavu skryjí do dlaní, aby neviděli. Jeden z předmětů bude učitelem odstraněn a děti si pak musejí vzpomenout, který to je. Tuto aktivitu několikrát zopakujeme, můžeme odebrat i více věcí najednou.

3. Aktivita: Živé obrazy

Učitel si nejprve s žáky připomene, co to živé obrazy jsou, společně si vzpomenou na to, jak dělali živé obrazy lesa. Pak budou žáci opět pracovat ve skupinách, ve kterých hráli rolovou hru. Učitel vždy zadá nějakou situaci, kterou mají žáci za úkol ztvárnit pomocí živého obrazu. Nejdříve si živé obrazy ve skupinách připraví, poté bude vždy jedna skupina ukazovat svůj obraz spolužákům. Učitel klade důraz na to, aby se žáci ve skupině domluvili, jak jejich obraz bude vypadat a kdo jakou bude mít roli. Na domluvu ve skupinách dohlíží a zasahuje pouze, pokud to bude nutné.

Zadané situace: děti šoupají babu do pece, Jeníček a Mařenka loupají perníček, děti se setkávají s tatínkem, Jeníček a Mařenka bloudí lesem.

Reflexe učitele: Na tuto aktivitu nezbylo tolik času, kolik bylo původně plánováno. Stihly se pouze dva živé obrazy (Jeníček a Mařenka loupají perníček a Děti se setkávají s tatínkem). Oba živé obrazy byly ve všech skupinách velmi vydařené, žáci opět překypovali nápady a kooperace ve skupinách jim šla velice dobře.

4. Aktivita: Čtení

Při čtení žáci sedí v kruhu na koberci, učitel se zaujetím pokračuje v četbě pohádky do části „šťastně se dostaly na druhý břeh“.

5. Aktivita: Přejchod přes vodu

Žáci se postaví do řady, učitel s nějakým asistentem (nejlépe s druhým učitelem) pomocí velkých modrých šátků znázorní řeku, kterou budou žáci po jednom přecházet nebo přeskakovat. Učitelé šátky pohybují tak, aby vznikl dojem vln.

6. Aktivita: Čtení

Při čtení žáci sedí v kruhu na koberci, učitel se zaujetím dočte pohádku do konce.

Když učitel pohádku dočte, položí dětem otázku, jak si myslí, že by pohádka mohla pokračovat dále.

Některé odpovědi dětí:

- Že by tatínek za ty perly nakoupil jídlo a dal by ho i sousedům, aby neměli hlad, ale hodně by si nechali i pro sebe.
- Že by se vrátili do perníkové chaloupky a udělali si z ní chatu, kam by jezdili.

Dále se učitel žáků zeptá, jestli si myslí, že byly děti šťastné, když se vrátily domů k tatínkovi. Celá třída se shodla na tom, že byly určitě velmi šťastné.

7. Aktivita: Tanec

Učitel položí dětem otázku, jestli někdy tancují, když jsou velmi šťastné. Sdělí žákům svůj názor, že možná měly děti z pohádky takovou radost, že i tancovali. Pak pustí hudbu a všichni společně zatancují radostný tanec.

Reflexe učitele: Nejdříve jsem se obávala toho, že ne všechny žáky bude tanec bavit. Nakonec jsem byla ráda, že jsem tuto aktivitu zařadila, jelikož se při ní žáci uvolnili a projevili svou radost. Myslím, že to byla vhodně zvolená aktivita na závěr.

8. Aktivita: Závěrečná reflexe

Při závěrečné reflexi si žáci s učitelem sednou do kruhu na koberec. Každé dítě dostane prostor pro to, aby se vyjádřilo k celému dni. Než učitel děti pustí ke slovu, požádá je, aby si každý rozmyslel odpověď na tyto otázky:

- Co se nám/mi dnes nejvíce povedlo?
- Co mě nejvíce bavilo?
- Koho bych chtěl pochválit a za co?

Při reflektování si žáci budou podávat plastovou kačenku, kdo ji bude mít v ruce, může mluvit, ostatní budou jen poslouchat.

Reflexe žáků: Všechny děti zodpověděly otázky. Každému se něco líbilo, většinu dětí nejvíce zaujala rolová hra. Nakonec jsem se zeptala dětí, jak se jim poslouchalo, když o nich někdo říkal něco hezkého. Děti se shodly na tom, že to bylo velmi hezké a že nebylo těžké někoho pochválit a slíbily mi, že se budou snažit vzájemně se chválit častěji. Řekla jsem, že je důležité, aby si na svých spolužácích všímaly dobrých vlastností a uměly jim to dát najevo.

Závěr

Hlavním záměrem této práce bylo provést žáky pohádkou, kterou většina dětí zná, metodami dramatické výchovy tak, aby se děti s postavami co nejvíce sžily a aby tím, že s postavami zažijí dobrodružství, strach i radost, nahlédly na své starosti i problémy ve školním kolektivu a dokázaly najít správná řešení.

K naplnění tohoto záměru bylo zapotřebí načerpat důležité informace o problematice raného školního věku, lidové pohádce, metodách dramatické výchovy a vyučovacího předmětu Člověk a jeho svět z odborné literatury. Tyto informace byly základem pro plánování konkrétních lekcí na základní škole.

Záměr diplomové práce byl naplněn, žáci prostřednictvím metod DV dokázali nahlédnout problémy ve školním kolektivu a následně je reflektovat při společné diskusi.

Přínosem této práce jsou čtyři komplexně zpracované na sebe navazující lekce dramatické výchovy. Lekce jsou podrobně popsány, včetně jejich cílů, organizačních forem a metod práce, tudíž mohou být pedagogové využity a zařazeny do vyučování.

Resumé

Diplomová práce je zaměřena na práci s klasickou pohádkou metodami dramatické výchovy pro 1. třídu základní školy v návaznosti na předmět Člověk a jeho svět.

V první části práce je ozřejměn pojmový aparát pro experiment popsáný v praktické části. Zabývá se problematikou mladšího školního věku, klasickou pohádkou, prolutím dramatické výchovy a vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, využité jako vyučovací předmět. Obsahuje charakteristiku raného školního věku a poznávacích procesů v tomto věku, zabývá se lidovou pohádkou, její historií, typickými znaky a konkrétní pohádkou Perníková chaloupka. Dále jsou v ní popsány metody dramatické výchovy a její cíle a vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, včetně jejich cílů a mezipředmětových vztahů.

V praktické části této práce je popsána konkrétní příprava a realizace lekcí dramatické výchovy v 1. třídě základní školy, včetně reflexí učitele i žáků. Je zde uvedena charakteristika třídy, ve které byly lekce vykonány, cíle uvedených lekcí a konkrétní podoba příprav čtyř na sebe navazujících vyučovacích hodin.

The thesis focuses on working with the classical fairy tale using dramatic methods education for the first grade of primary school in connection with the subject Man and his world.

In the first part of the thesis the conceptual apparatus for the experiment described in the practical part is explained. It deals with the issue of the younger school age, the classical fairy tale, the interweaving of drama education and the educational area Man and his world, used as a teaching subject. It includes the characteristics of the early school age and cognitive processes at this age, it deals with the classical fairy tale, its history, typical signs and the fairy tale The Gingerbread House. It also describes the methods of drama education and its objectives and describes the educational area Man and his world, including their objectives and inter-subject relations.

The practical part of this thesis describes the concrete preparation and implementation of drama education lessons in the first grade of primary school, including teacher and pupils' reflections. The characteristics of the class in which the lessons were performed, the objectives of the lessons and the concrete form of preparation of four consecutive lessons are presented.

Seznam literatury

1. BETTELHEIM, Bruno, 2017. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Přeložil Lucie LUCKÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1172-3.
2. BŘEZINOVÁ, Ivona, 2015. *Teta to plete*. 3. vydání. Ilustroval Eva SÝKOROVÁ-PEKÁRKOVÁ. V Praze: Albatros. První čtení (Albatros). ISBN 978-80-00-04094-3.
3. ČAPEK, Robert, 2010. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2742-4.
4. ČERNOUŠEK, Michal, 1990. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros. ISBN 80-00-00060-1.
5. FABIÁNKOVÁ, Bohumíra, 1995. *Didaktika prvouky*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-03-6.
6. GRIMM, Jacob, Wilhelm, 1980. *Pohádky bratří Grimmů*. 2. vyd. Praha: Albatros)
7. HOLEJŠOVSKÁ-GENČIOVÁ, Miroslava, 1984. *Literatura pro děti a mládež (ve srovnávacím žánrovém pohledu): vysokoškolská učebnice pro studenty filozofické fakulty studijního oboru moderní filologie*. Praha: SPN. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).
8. LUŽÍK, Rudolf, 1944. *Pohádka a dětská duše: několik poznámek k problematice lidové pohádky*. Praha: V. Petr. Svazky úvah a studií (Václav Petr).
9. MACHKOVÁ, Eva, 2007. *Jak se učí dramatická výchova: didaktika dramatické výchovy*. 2. vyd. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta, katedra výchovné dramatiky. ISBN 978-80-7331-089-9.
10. MALACH, Josef 2003. *Základy didaktiky*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 80-7042-266-1.
11. MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil, 2003. *Výukové metody*. Brno : Paido. ISBN 80-7315-039-5.
12. MACHKOVÁ, Eva 2005. *Metodika dramatické výchovy: zásobník dramatických her a improvizací*. 10. vyd. Praha: Sdružení pro tvořivou dramatiku. ISBN 80-901660-6-7.

13. PROPP, Vladimír Jakovlevič, 2008. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vyd. tohoto souboru 2. Přeložil Miroslav ČERVENKA, přeložil Marcela PITTERMANNOVÁ, přeložil Hana ŠMAHELOVÁ. Jinočany: H & H. ISBN 987-80-7319-085-9.
14. RICHTER, Luděk, 2004. *Pohádka-- a divadlo*. Praha: Dobré divadlo dětem. ISBN isbn80-902975-2-8.
15. SIROVÁTKA, Oldřich, 1998. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR. ISBN 80-85010-06-2.
16. STAŇKOVÁ, LUCIE, 2003. *Problémové dítě a hra*. Praha: Raabe. Dostupné z: [29-A0209.vp \(rvp.cz\)](http://29-A0209.vp.rvp.cz) . ISSN 1801-8351.
17. VALENTA, Josef, 1999. *Dramatická výchova a sociálně psychologický výcvik: (srovnání systémů)*. Praha: ISV. Pedagogika (ISV). ISBN 80-85866-40-4.
18. VALENTA, Josef, 1997. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Agentura Strom. ISBN 80-901954-1-5.
19. VÁGNEROVÁ, Marie 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

Internetové zdroje

1. Majstrová, Zuzana. clanky.rvp.cz. Praha : Národní pedagogický institut České republiky.
2. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. [cit. 2021-06-0]. Dostupné z WWW:<<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>>.
3. Tematické bloky k rozvíjejícím (oborovým) činnostem. Metodický portál RVP - Modul Články [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/143/tematicke-bloky-k-rozvijejicim-oborovym-cinnostem.html/>

Seznam příloh

1. Text pohádky
2. Myšlenkové mapy
3. Foto: Perníková chaloupka

Přílohy

Text pohádky

Jeníček a Mařenka – Jacob Grimm, Wilhelm Grimm

U jednoho velikého lesa stála malá chaloupka a tam bydlil chudý drvoštěp se ženou a se dvěma dětmi, které mu zůstaly po nebožce první ženě. Jmenovaly se Jeníček a Mařenka. V chaloupce nikdy nebylo jídla nazbyt, ale když jednou v té zemi nastala veliká drahota, drvoštěp už nestačil vydělat ani na chleba. Krájeli z posledního bochníku. ■■

Otec byl už celý ustaraný, večer se na posteli pořád převracel z boku na bok a vzdychal, až řekl své ženě:

„Co jen si počneme? Chudinky děti, jak je uživíme, když v chalupě není co do úst?“

„Víš co, muži,“ odpověděla žena, „zítra časně ráno zavedeme děti do lesa, tam, co je nejhustší, rozděláme jim oheň, každému dáme kousek chleba a potom půjdeme po své práci a necháme je tam. Samy už cestu domů nenajdou.“

„Nechat děti v lese samotné?“ odpověděl muž. „Ne, ženo, to já neudělám. Vždyť by na ně přišla divá zvěř a roztrhala by je.“

„Vezmi rozum do hrsti,“ řekla žena, „když to neuděláme, pomřeme hladu všichni čtyři.“ A tak dlouho do něho hučela, až si dal říci, i když mu dětí bylo pořád líto.

Obě děti šly spát o hladu, proto také nemohly usnout a vyslechly, k čemu macecha otce navádí. Mařenka se rozplakala a šeptala Jeníčkovi:

„Co budeme dělat? Já se v lese bojím.“

„Neplač, Mařenko,“ konejšil ji Jeníček, „však my domů trefíme, já už vím jak.“

Když rodiče usnuli, Jeníček vstal, oblékl si kabátek a vykradl se ven. Měsíc jasně svítil a bílé křemínky na cestě před chalupou se blyštěly jako samé nové desetníky.

Jeníček je začal sbírat a nacpal si jich do kapes u kabátu, co se jen vešlo. Potom se vrátil k sestřičce, pošeptal jí:

„Nic se neboj, Mařenko, a jen klidně spi. Dobře to dopadne,“ a šel si lehnout.

Sotva se rozednívalo, ještě, než vyšlo slunce, už byla macecha vzhůru a budila děti:

„Vstávejte, vstávejte, půjdeme do lesa na dříví.“ Potom dala každému krajíček chleba a řekla: „Tady máte na oběd, ale nesnězte to před polednem, víc už nedostanete, nemáme.“

Mařenka vzala chleba do zástěrky, protože Jeníček měl v kapsách kamínky, a všichni se vydali do lesa. Když už byli kousek od chalupy, zastavil se Jeníček a ohlížel se po ní, za chvíli zase a tak to dělal pořád. Otec mu řekl:

„Jeníčku, copak že se pořád ohlížíš a zůstáváš pozadu?“

„Já vás dohoním, tatínku,“ odpověděl Jeníček. „dívám se na svou bílou kočičku, sedí nahoře na střeše a chce mi dát sbohem.“

Žena řekla:

„Ty si hloupý, to není tvá kočička, to jen ranní slunce svítí na komín.“

Ale Jeníček se nedíval po kočičce. Pokaždé vytáhl z kapsy bílý křemínek a hodil ho na cestu.

Když došli hluboko do lesa, řekl otec:

„Tak děti, teď nasbírejte dříví, rozdělám ohníček, aby vám nebyla zima.“ Jeníček s Mařenkou nanosili velikánskou hromadu roští, otec ji podpálil, a když se oheň rozhořel vysokým plamenem, řekla žena:

„Tak, děti, zůstaňte hezky u ohníčku a odpočiňte si, my půjdeme do lesa kácet. Až budeme hotovi, přijdeme pro vás.“

Jeníček s Mařenkou seděli u ohně, a když bylo poledne, snědli každý svůj krajíc chleba. A protože pořád slyšeli rány sekerou, nebáli se, myslili si, že je otec nablízku. Jenže ona to nebyla sekera: otec přivázal na jednu souš silnou větev, a jak foukal vítr,

větev se klátila a tloukla do stromu. Děti byly uběhané, oheň pěkně hřál, a tak seděly a seděly, až jim oči zapadly a ony tvrdě usnuly.

Když se konečně probudily, oheň dávno vyhasl a byla tmavá noc. Mařenka se dala do pláče a naříkala:

„Jak my se teď dostaneme z lesa ven!“ Bála se, ale Jeníček ji utěšoval:

„Jenom chvílku počkej, až vyjde měsíček, potom už cestu najdeme.“

Měsíc byl v úplňku, a když vystoupil dost vysoko, vzal Jeníček sestřičku za ruku a šli, jak jim ukazovaly cestu jeho křemínky. Třpytily se při měsíčku jako zbrusu nové desetníky. Šli tak celou noc a za svítání se šťastně dostali k otcově chalupě. ■■ Zaklepali na dveře, matka otevřela, a když viděla, že je to Jeníček s Mařenkou, začala hubovat:

„I vy nezvedené děti, to jste si v lese pospaly! My už jsme myslili, že se ani nevrátíte.“

Ale otec byl rád, že jsou děti doma. Beztoho samou starostí o ně ani oka nezamhouřil.

Zanedlouho však bylo v chalupě zle a zle, bída hleděla ze všech koutů. A tu macecha v noci povídá mužovi:

„Zase není do čeho kousnout. V almárce máme jen půl bochníku, až ho sníme, co potom? Děti musejí z domu. Zavedeme je do lesa, ale ještě hloub, aby odtamtud cestu najít nemohly. To je naše jediná záchrana.“

Muž z toho měl srdce těžké jako kámen. V duchu si vyčítal: Nepřivedl jsem svým dětem hodnou matku. Každá jiná by věděla, že se s dětmi máme rozdělit o poslední sousto. Chtěl, aby to žena uznala, ale ta nechtěla nic slyšet, jenom hubovala a ještě sama vyčítala. Když se jí nedovedl vzepřít poprvé, musil muž ustoupit i podruhé.

Jenže děti byly ještě vzhůru a zas to všechno vyslechly. Když drvoštěp se ženou už spali, Jeníček zase vstal a chtěl jít nasbírat křemínků jako posledně. Ale macecha dveře zamkla, a tak nemohl ven. Přesto sestřičku utěšoval:

„To nic, Mařenko, jenom klidně spi a neplač, však my si nějak pomůžeme.“

Časně ráno přišla žena pro děti, aby vstávaly. Dostaly každé svůj krajíček chleba, ale menší než předešle. Jeníček ho cestou v kapse drobil, každou chvilku zastavil a hodil drobeček na zem.

„Jeníčku, copak že postáváš a ohlížíš se,“ řekl otec, „jdi pořádně!“

„Dívám se na svého holoubka, sedí na střeše a rád by mi dal sbohem,“ odpověděl Jeníček.

„Ty si hloupý,“ řekla žena, „to není holoubek, to jen ranní slunce svítí nahoře na komín.“ Nevěděla, proč se Jeníček zastavuje. A on zatím pomaloučku polehoučku vyházel všechny drobečky z kapsy na zem.

Žena zavedla děti ještě hloub do lesa, kde předtím jakživy nebyly. Otec tam zase rozdělal velký oheň a macecha řekla:

„Tady zůstaňte sedět, děti, a jestli jste ušlé, můžete si zdřímnout. My jdeme do lesa kácet a večer, až budeme hotovi, přijdeme si pro vás.“

V poledne se Mařenka rozdělila o chleba s Jeníčkem, který svůj krajíček vydrobil na cestu. Potom zase usnuli a spali a spali. Večer minul, ale za dětmi nikdo nepřišel. Probudily se teprve zimou a do tmy tmoucí. Jeníček sestřičku těšil:

„Jenom počkej, Mařenko, až vyjde měsíček. Potom uvidíme drobečky, co jsem roztrousil, a ty už nám ukážou, kudy domů.“

Když měsíc vysvitl, vydali se na cestu, ale žádné drobečky už nenašli, lesní ptáčekové je všechny do jednoho sezobali. ■■ Jeníček zase říkal:

„To nic, však my cestu najdeme,“ ale nemohli ji najít.

Tak šli celou noc a celý den od rána do večera, a ještě se nedostali z lesa ven. Měli už hrozný hlad, vždyť snědli jen hrstičku jahod a borůvek, co sem tam nasbírali. Byli už uchození, že sotva na nohou stáli, a tak si lehli pod strom a usnuli.

Ráno se zase sebrali a šli, bylo to už druhé ráno, co nespali doma ve své posteli. Zase šli a šli, ale zacházeli pořád hloub a hloub do lesa. ■■ K polednímu uviděli krásného sněhobílého ptáčka. Seděl na větvi a tak pěkně zpíval, že se zastavili a poslouchali. Když

dozpíval, zamával křídly a poletoval před nimi ze stromu na strom, a děti pořád za ním. Dovedl je z lesa na palouček k malé chaloupce a tam se jim ztratil.

Děti se po něm ani neohlédly, mohly oči nechat na té chaloupce, protože takovou ještě nikdy neviděly. Zdi měla z chleba, střechu z perníku a okénka cukrová.

„Panečku, teď se najíme, Mařenko,“ pochvaloval si Jeníček. „Já si vezmu kousek ze střechy a ty si ulom z okna, lízni si, je to sladké.“ Natáhl ruku a uštípl si kousek střechy, aby ochutnal, jaké to je, a Mařenka si stoupla k okénku a chroupala cukrová sklíčka. ■■ Vtom se zevnitř ozval tenký hlásek:

„Chroupy, chroupy, kdopak tu je,

kdo chaloupku oždibuje?“

Děti odpověděly:

„To vítr, větříček,

obláček bratříček,“

a jedly dál a nedaly se rušit. Jeníčkoví střecha moc chutnala, a tak už neuštípoval, strhl si z ní celou jednu perníkovou tašku. Mařenka zůstala u okna, které bylo sestaveno z kulatých sklíček, vyloupla si celé jedno kolečko a libovala si, jak je dobré. ■■

Najednou se otevřely dveře a z nich se o berličce vybelhala stará, prastará baba. Jeníček a Mařenka leknutím upustili, co měli v ruce. Ale baba zakroutila hlavou a řekla:

„Aj aj aj, děťátka kuřátka, kdopak vás sem zavedl? Můj bílý ptáček? No, jen pojdte, pojdte dál, já mám dětičky ráda.“ Vzala obě děti za ruku a odvedla je do chaloupky. A hned jim snášela na stůl, co měla dobrého: mléko a pocukrovaný svítek, jablka a ořechy. Po jídle odestlala dvě bílé postýlky, Jeníček a Mařenka si lehli a mysli, že snad jsou v ráji.

Jenže baba nebyla tak přívětivá, jak se tvářila. Byla to zlá čarodějnice a tu sladkou chaloupku si postavila proto, aby přilákala děti a mohla je sníst.

Časně ráno baba vstala, dříve než se děti probudily, prohlédla s je, kterému se víc červenají tvářičky, popadla Jeníčka, odnesla ho do chlívků a zavřela za ním laťková dvířka. Potom šla k Mařence, vzburcovala ji a křikla:

„Vstávej, holka líná, nanosíš vody a uvaříš klukovi něco dobrého, aby pěkně tloustl. Sedí v chlívku, mám ho tam na krmníku.“

Mařenka se dala do pláče, ale žádné pomoci, musila zlou čarodějnici poslechnout.

Chudák Jeníček byl zavřený, ale k jídlu dostával všechno nejlepší, kdežto Mařenka jen samé oškrabky. Baba se každé ráno belhala k chlívku a volala:

„Jeníčku, vystrč prstíček,
ať vidím, jaký jsi cvalíček.“

Ale Jeníček nebyl tak hloupý, aby vystrkoval prst, vždycky jí nastrčil nějakou kůstku. Baba měla špatné oči a nic nepoznala. Jenom se divila, že Jeníček vůbec netloustne. Když už ho krmila čtyři neděle a Jeníček zůstával pořád stejný, najednou už jí to bylo dlouhé a řekla si, že dál už čekat nebude: „Ať je tlustý nebo hubený, zítra si ho udělám.“ A hned zavolala:

„Hej, Mařenko, poskoč a nanos vody do kotle, ať máme na zítřek. Bude velké vaření.“ ■■

Ubohá sestřička nosila vodu a pro slzy neviděla na cestu. Věděla, co to velké vaření znamená. Ale jak Jeníčkovu pomoci, to nevěděla.

Časně ráno musila Mařenka vstát, zavěsit kotel s vodou nad ohniště a rozdělát oheň.

„Nejdřív upečeme chleba,“ řekla baba, „pec už mám roztopenou a těsto vyválené.“ A strkala Mařenku ven k peci, z níž vyšlehovaly plameny. „Vlez dovnitř a podívej se, jestli je dost rozpálená, aby se chléb dal sázet.“ Chtěla Mařenku dostat do pece a zavřít za ní dvířka, aby se tam upekla.

Ale Mařenka poznala, co má čarodějnice za lubem, a řekla:

„Já nevím, jak se tam leze. A ani se tam nevejdu.“

„Nemluv tak hloupě,“ zlobila se baba, „ústí pece je veliké až dost, vždyť vidíš, i já bych se tam vešla.“ Přišourala se k peci a strčila do ní hlavu. V tu chvíli Mařenka drc! Vrazila babu do pece celou, přibouchla železná dvířka, zašoupla závorku a utekla.

Běžela rovnou k Jeníčkovi, otevřela mu chlívek a zavolala:

„Pojď ven, Jeníčku, čarodějnice už nám nic neudělá, už je po ní!“

Jeníček vyskočil z chlívku jako ptáček z klece, chytil Mařenku kolem krku, div ji nezadusil. Oba skákali jako kůzlata samou radostí, že se už nemusejí bát, a hned se chystali na cestu. Ale nejdříve ještě zašli do chaloupky, chtěli se podívat, co je v těch truhlách, které tam čarodějnice měla, a našli v nich samé perly a drahokamy. ■

„Tohle jsou ještě lepší kamínky než moje křemeny,“ řekl Jeníček a nastrkal si jich do kapes, kolik se mu vešlo. Mařenka se přidala:

„To já taky něco domů přinesu,“ a nabrala si plnou zástěrku perel. Jeníček ji pobízěl:

„A teď už pojď, ať jsme z toho čarodějnického lesa venku.“

A tak se rozeběhli a šli, až došli k veliké řece.

„Na druhou stranu se nedostaneme,“ řekl Jeníček, „lávka tu není a most teprve ne.“

„Lod'ka tu taky žádná nepřeváží,“ odpověděla Mařenka, „ale tamhle plave bílá kachna, když ji poprosím, snad nám pomůže přes vodu.“ A zavolala:

„Kachničko, kachničko,

přiřlav k nám maličko,

měli jsme s Jeníčkem nehodu,

pomoc nám, prosím tě, přes vodu.“

Kachna odpověděla:

„Znám vaši nehodu,

vezmu vás přes vodu,

já bílá kachnička

budu vám lodička.“

A opravdu hned připlavala. Jeníček na ni sedl a chtěl, aby sestřička přisedla k němu.

„To ne,“ řekla Mařenka, „kachnička nás oba neunes, radši ať nás převezve jednoho po druhém.“ Hodná kachna jim to udělala a oba se šťastně dostali na druhý břeh. ■■

Potom zase šli lesem. Za chvíli jim les připadal známější a známější, dostali se na cestu a konečně v dálce uviděli chalupu svého otce. Hned se dali do běhu, vrazili do světnice a už viseli tatínkovi na krku.

Však tam seděl sám a sám, žena mu zatím umřela. Ale to ho tolik netrápilo jako pomýšlení na děti. Od té doby, co je nechal v lese, neměl jedinou pokojnou chvíli, a jak jen mohl, chodil je hledat.

Děti začaly tatínkovi vyprávět, kam až v lese zabloudily a jak odtamtud vyvázly. Mařenka vyklopila ze zástěrky perly tak horlivě, že po světici poskakovaly jako bílé hrášky, Jeníček z kapes vybíral drahokamy, hrst po hrsti, až na stole jiskřily jako hromádka barevných žhavých uhlíků.

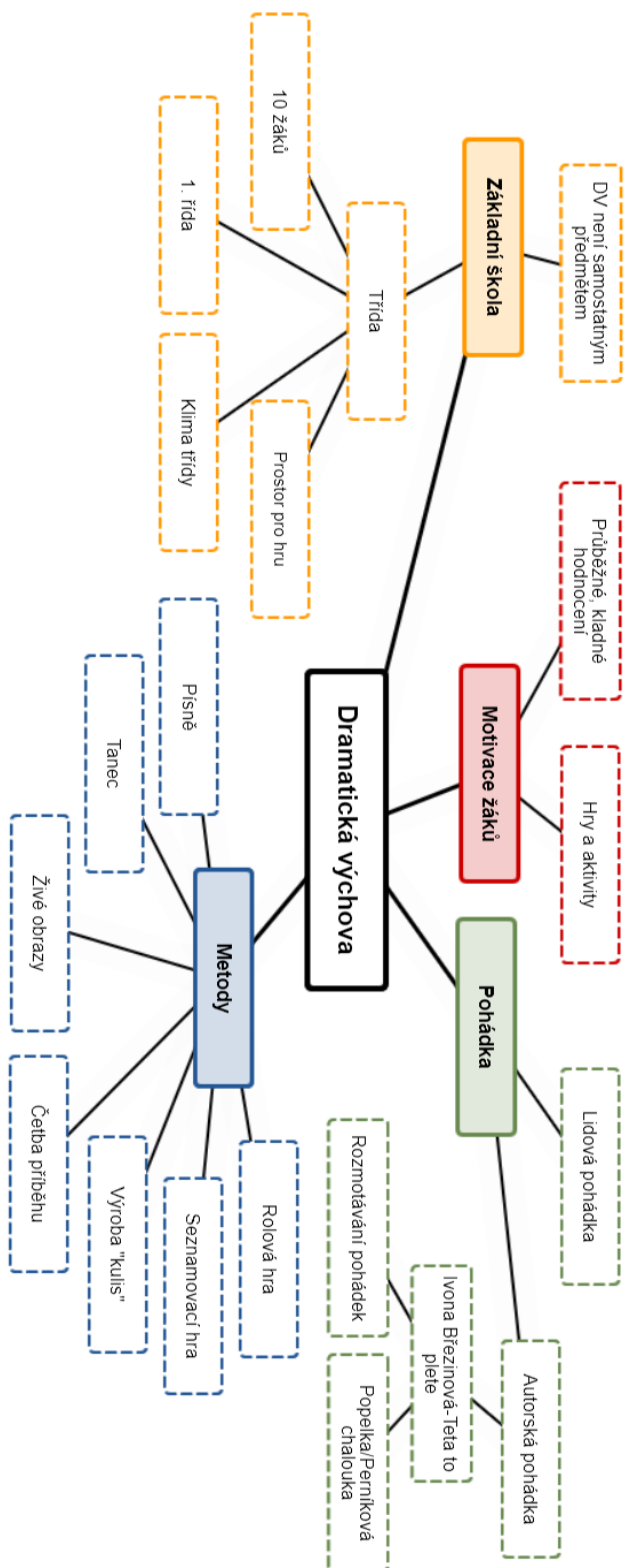
A tak bylo v chaloupce po starostech a Jeníček s Mařenkou vyrůstali otci k samé radosti.

Pohádka končí, to víš. Tamhle běží myš, kdo ji chytí, ať z ní má chlupatou čepici s ušima.

(GRIMM, Jacob, Wilhelm. Pohádky bratří Grimmů. 2. vyd. Praha: Albatros, 1980, s. 67-78)

Myšlenkové mapy:

1. Myšlenková mapa přípravy prvotního experimentu uskutečněného v rámci předmětu DV3

2. Myšlenková mapa přípravy lekcí metodami DV v návaznosti na předmět Člověk a jeho svět

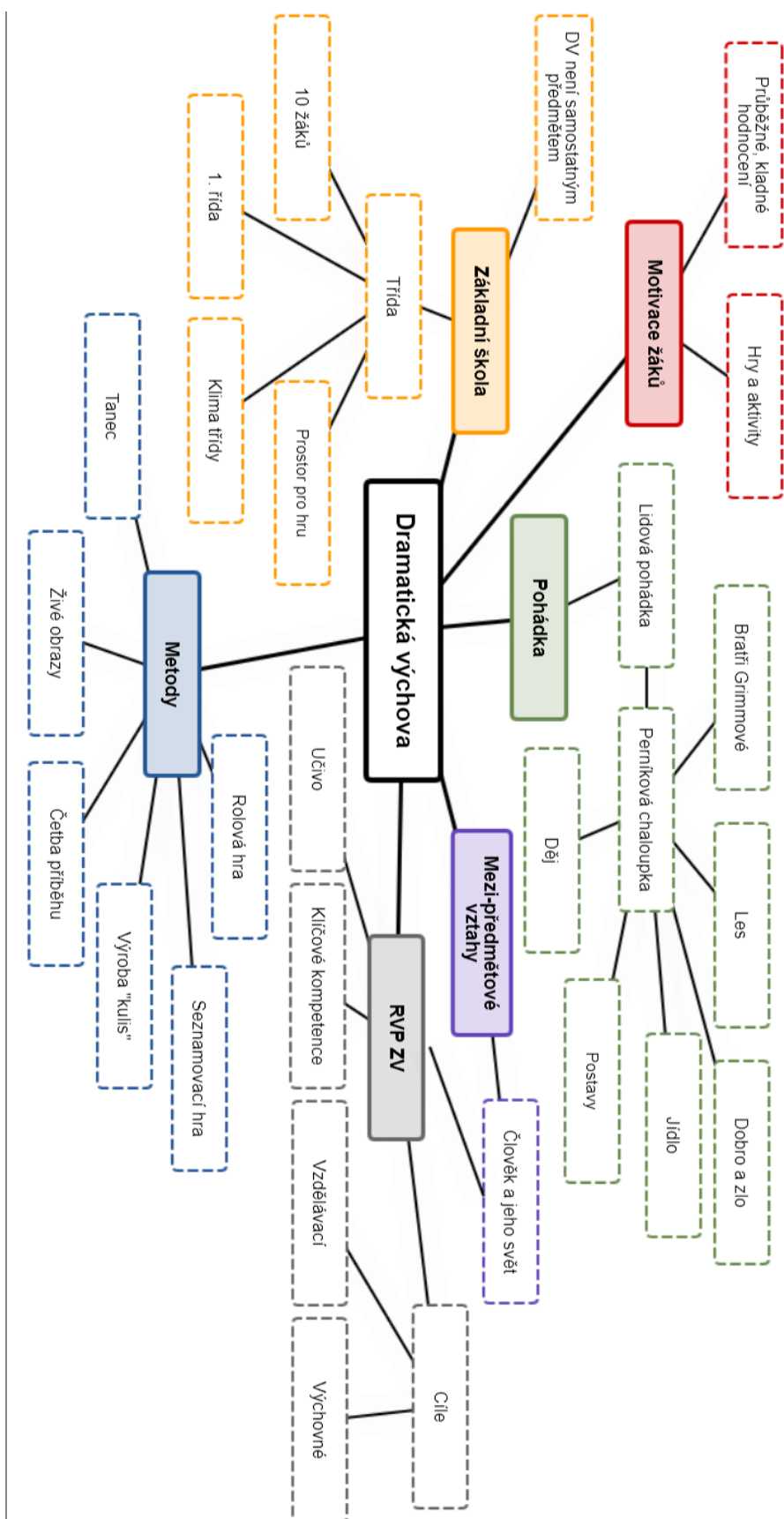

Foto:

Perníková chaloupka, ozdobena obrázky dětí:

